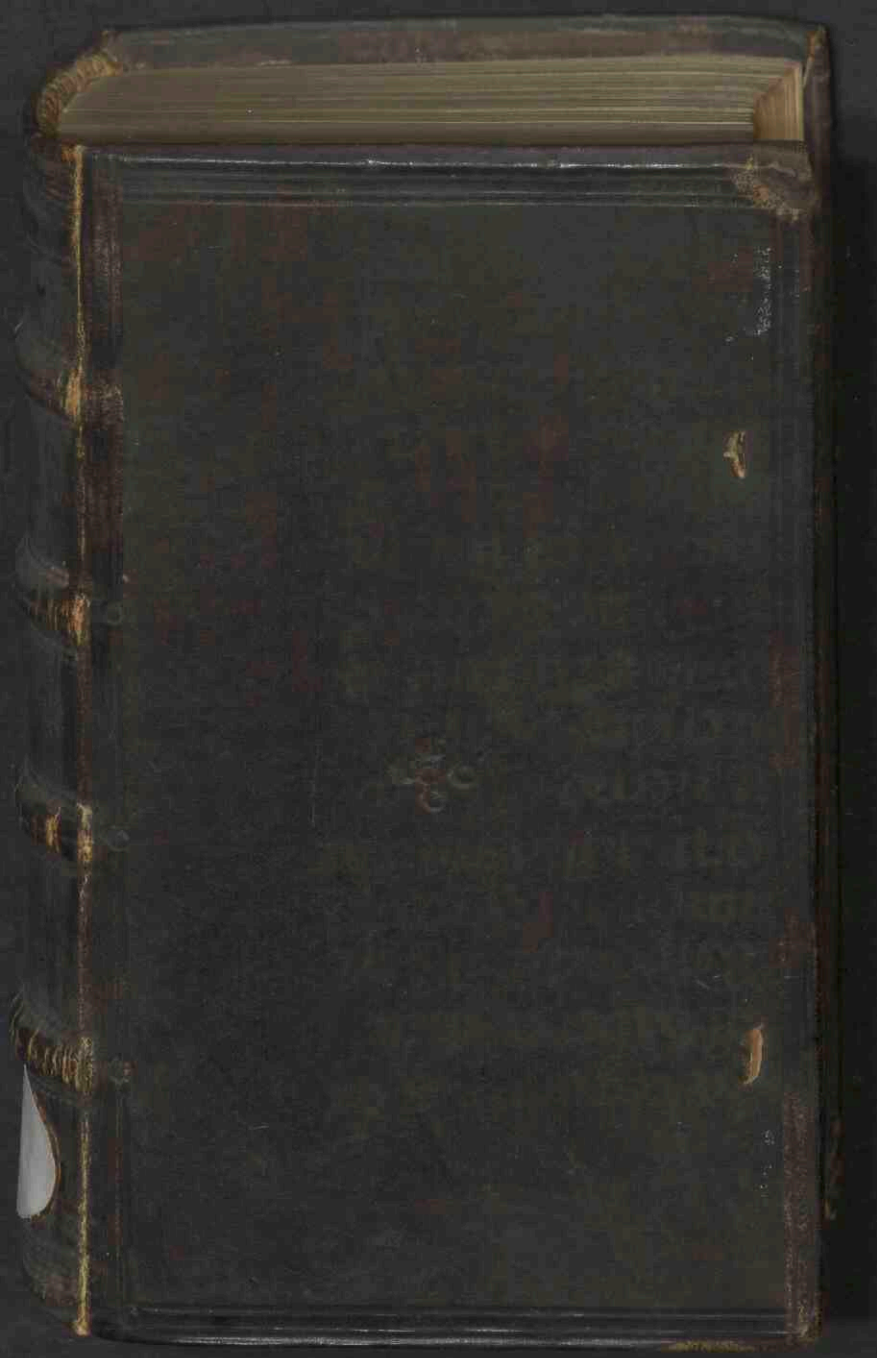

**Iacobi Sadoleti Sacrae Romanae Ecclesiae cardinalis. Ad
Principes populosq[ue] Germaiae exhortatio grauiss: ut
desertis et abiectis pestilentiss: haeresium insanijs, in
gremi[m] Catholic[a] et Apostolicae Christi Ecclesiae
redeant.**

<https://hdl.handle.net/1874/430555>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

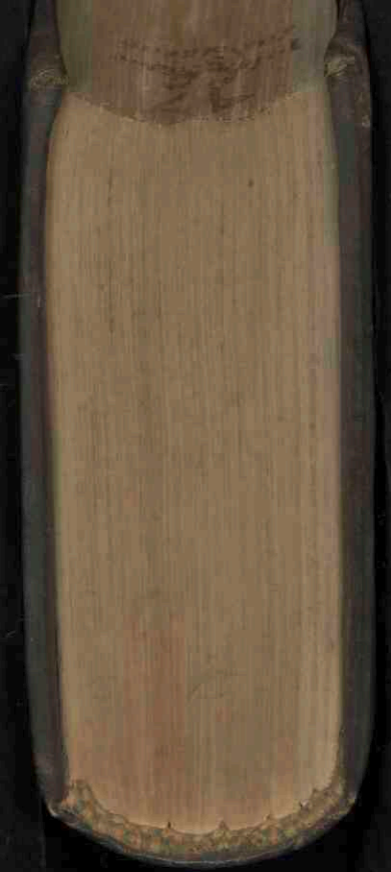
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

F oct.

29

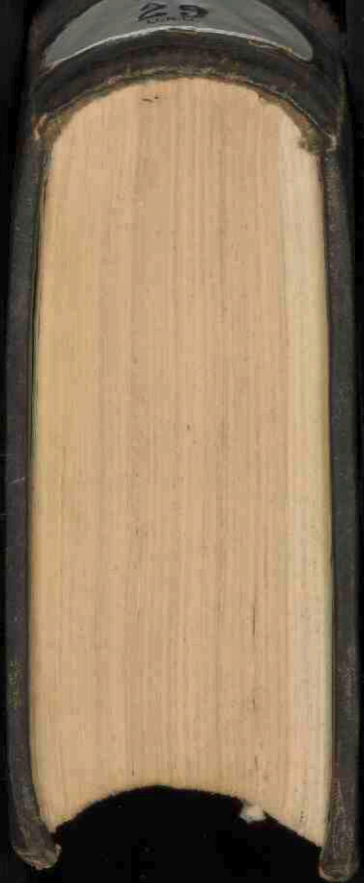
U.B.U.

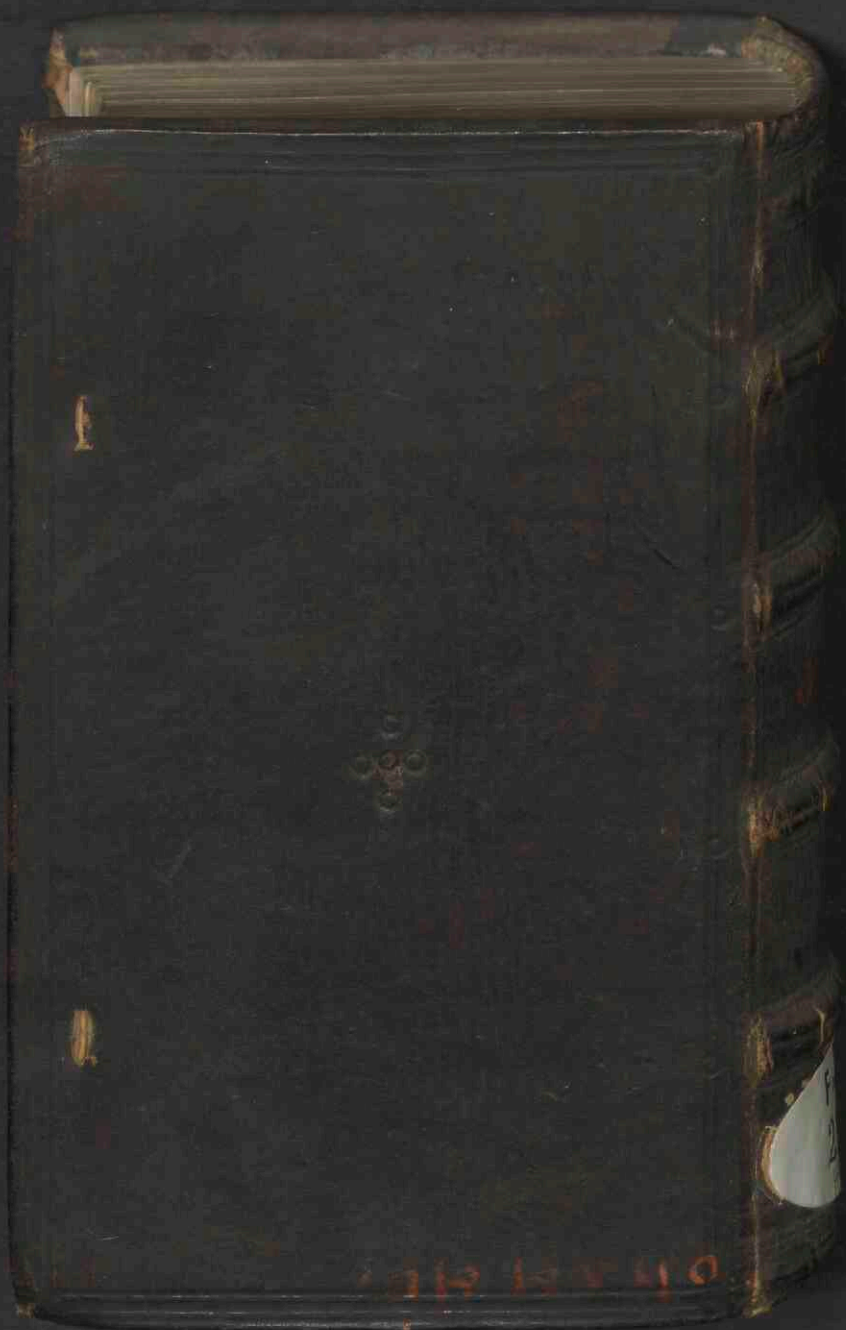

47

Missio
Sacerdotibus

29

OLAM MS.

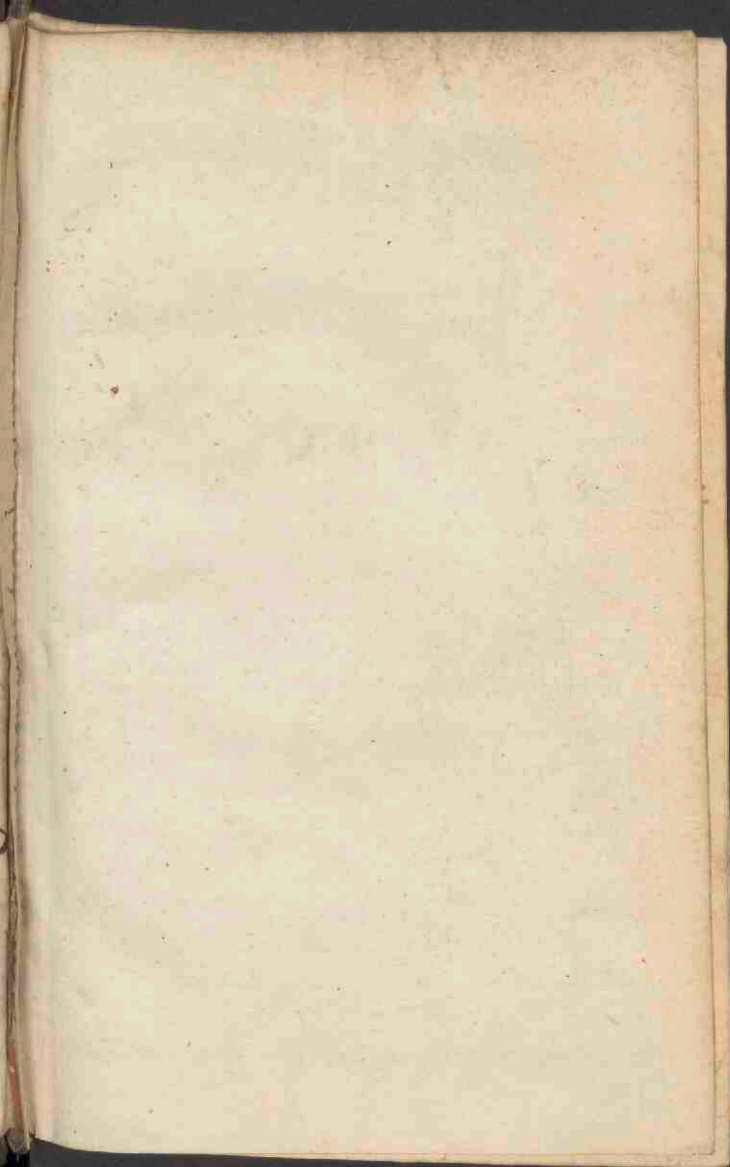
examinando opib; inflant. Sed utiq; sermo
licet in uoce dissonet. in intellectu in discrepat;
qua om̄s quifidelium mores in statuunt sp̄ale
negotiu gerunt. Ut cūp redicant om̄e fuis an
ditiorib; p̄berit ab eis fidem ec opa recta p̄cipi
ant. Sicut de sc̄a eccla dicunt ē. S in dom̄e fere
ec uen dicit. De qua et paulo post illic dicit.
Uidit quod bona ec̄ negotiatio eius. Quis hoc
loco in statuores. nisi ipse se quo catus fuit.

Quis in statuores

et quod in aure auditus . p̄dicare sup̄tecta ; Aptē
nāq; ducta exponentium . fecerunt nobis eē iam
conspiciuas sententias antiquorum ; Unde ²⁰
esivas p̄p̄ha plena scē ecclē exp
conspiciens . et non allegonā
exclamavit dicens ; Locustis
simi et patientes ; Testamenta
quasi angusta et clausi r̄uisti
scientiāque sententias . collectione obscurissima
constringebant ; Ne contra doctrinā scē ecclē

Miscellanea Theologica

Octavo n°. 29.

N. II. C.

IACOBI SADO-
LETI SACRÆ ROMANÆ EC-
CLESIE CARDINALIS.

Ad Principes populosq;
Germaniæ exhortatio graviss: ut
desertis et abiectis pestilentiss:
hæresium insanis, in gre-
miũ Catholicę et Apo-
stolicę Christi Ec-
clesiæ redeant.

Ex dono Büchelz.

*Ante annos aliquot, quibusdam
priuatim missa.*

Nunc uerò primum in lucem
ædita, Opera ac studio

*M. Stephani Agricolæ
Augustani.*

Cum gratia & priuilegio Cæs. Maiest.

*Dilingæ apud Schaldum Mayer,
sumptibus Christophori Schneck.*

Anno M. D. LX

JACOBI SADOA

LIBRARIUS ROMANA BO
LEVAE CARINIAE

Ad Praefatus populo

Genitrix vestrae salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

Handwritten note in red ink

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

salutem vestram salutem

REVERENDIS.
IN CHRISTO PA-
TRI, AMPLISS: PRINCIPI AC
Domino, D. Othoni, S. Romanæ Ecclesiæ,
Tituli S. Sabinæ presbytero Cardinali,
Episcopo Augustano, Præposito
& Domino in Elvvangen,
Principi ac Domino
suo clementiss.

REVEREN-
diss: in Christo pa-
ter, ampliss: Prin-
ceps ac Domine
clementiss: Etsi in-
genue fateor, indignum esse, ut mea
rudi oratione scripta eloquentiss:
Viri (pietatem eius & sanctita-
tem iam omitto) deformetur: ta-
men cum necessariò de editionis ra-
tione præfundum sit aliquid, malui
A 2 in

in aliorum reperbensionē incurre-
re, quàm de hoc nunq̄ antea, nūc ue-
rò primum multorum grauiss: uirorū
interq̄ eos potiss: Reuerendi patris
eruditione & pietate excellētis D.
Bartholomæi Kleindinst S. Theo-
logiæ Doctoris, Ordinis S. Do-
minici, Academiae Dilingēsisis Sa-
crarum literarū professoris prima-
rij ac præceptoris mei summa ob-
seruantia colendi, consilio, ædito
scripto, scrupuli uel dubitationis ali-
quid relinquere Lectori, cuius hoc
tempore sine dubio usus & fructus
maior erit, quàm illo ipso, quo fuit
ab Authore compositū. Electo, n.
iam eo Pontifice, cui similem ali-
quot seculis non habuit Orbis Chri-
stianus, ingens spes est omnium, De-
um

um opt. Max: PII ministerio ac ope
ra, pietatem & religionē Catholi-
cā uel collapsam, uel sane labescen-
tem restauraturū atq; confirmaturū,
modō nos ardentib: uotīs oremus, ut
Deus Sanctitatis suæ sanctiss: salu-
berr: & necessaria consilia ac stu-
dia gubernet atq; prouehat. Ad
quæ quantum momenti asserre possit
præsens scriptū, lector quantumuis
hebetis ingenij, lectione ipsa faciē
potest deprehēdere. Missum est autē
hoc scriptum ab Authore feliciss:
et celeberr: memoria Principib: &
eruditiss: aliquot uiris in Germania
ante multos annos: sed quia singulari
quadam infelicitate, tūc, tēpus uisi-
tationis suæ agnoscere Germania
noluit, factū fuit, ut minor esset eius

authoritas apud eos, qui insania cō-
muni correpti, sana oīa cōsilia exi-
bilabāt et aspernebātur. Non ami-
sit tamē authoritatē & gratiā apud
eos, qui ab Authore acceperunt,
quibusq; ille in maxima erat ob eru-
ditionem, uitæq; integritatē admi-
ratione, & singularis intercedebat
cū eo amicitia ac familiaritas. Quo-
rum favore & beneficio exemplar
præsens nactus, nolui illud mihi tantū
inferuire, sed æditione publica com-
mune fieri omnibus, eorū potiss. gra-
tia, qui in Germania nostra ab Hæ-
reticis seducti, tales tamē sunt, ut nō
desperandū sit, si ex huiusmodi scrip-
tis et hæreticorū impietatē ac insa-
niā, et Catholicæ Religionis uerita-
tē ac firmitatē deprehenderint, quin
ad

ad saniorē mentē et unitatē Catholi-
cæ Ecclesiæ sint redituri. In quorum
etiā gratiā (cum nō sint pauci) præ-
ter alia multa scriptum hoc quoq; in
Germanicā linguā à me translātū
est. Cū autē editio hæc in T. R. C.
celeber. Academia Dilingensi fie-
ret et multa quæ eiusdē nomine mihi
exhibebātur beneficia, gratitudinē
requirerēt, ipse uerò unde ex meo
præstare cōmodē possem, nō haberē,
scirē etiā maximā authoritatē huic
scripti quasi parente orbo. T. R. C.
nomine accessuram, quicquid id est
quod publicæ Ecclesiæ utilitati hac
mea opera accedit, T. R. C. dedicā
dū censui: orans humill: ut et scriptū
hoc paterno, et me suæ curæ diuini-
tus subiectā ouiculā pastorali pro-

A 4 sequa.

sequatur amore, ac inter infimos
cliētulos agnoscat. Deum oro toto
pectore, ut unā cum Beatiss. ac piiss:
Patris PII Pōtificis saluberr: cōsi-
lijs et studijs, tuæ etiā Reuerendiss:
celsitudinis præclariss: conatus gu-
bernet et prouehat, ut uel tandē Ec-
clesiæ Catholicæ, maximē in hac no-
stra misere afflictā Germania, pri-
stina illa concordia & in fide uni-
tas restituatur. Ex T. R. C. inclita
Academia Dilingensi.

T. R. C.

Humill. seruus

M. Stephanus Agricola

AXIME ERAT
optandum, Princi-
pes populiq; Ger-
maniae, vt nos cun-
cti, qui Christianã
fidem profitemur,
atq; in ea vna, spem

nostrae salutis perpetuae repositam
habemus, vno ore atq; corde eadem
sentiremus, qd; in primis à Domi-
no nostro Iesu Christo nobis est im-
peratum atq; praescriptum, omnes
in ipso Iesu, & in eius patre summo
Deo, sicut ipsi inter sese vnum sunt:
item nos, & in illis vnum, & inter
nos essemus, Quae recta & vnica ad
salutem nobis est via, sed quoniam
prauis hominum cupiditatibus om-
nia miscentibus ac perturbantibus,
facta est in Christiano populo ma-
gna dissensio, cuius isthinc ortus atq;
initia deriuata in ceteros, maximis
tamẽ incrementis in Germania au-
cta sunt, neq; solum à Christianae di-
sciplinae moribus, sed à vetere etiam
sanctae religionis instituto variè di-

dissidij aliquando finem, pristinaeque
fidem & comunionem beneuolen-
tia desiderare cōpellat: dignus certe
sum, cuius à vobis non spernatur
neque repudietur oratio. Præsertim
si ea quæ dixerò, plena æquitatis &
summi in vos amoris visa fuerint,
Amo enim vos, quod quidem ne te-
merè & sine causa facere videar, ex-
ponam vobis breuiter amandi &
Germanum nomen magnificandi
causas. Ego enim (vt vetera omit-
tam) quæ antiquorum monumentis
nobis sunt tradita, in quibus de ma-
iorum vestrorum fortitudine, de vi-
ta atque factis, de rebus gestis, de ho-
minum multitudine atque frequētia,
de ingenuitate morum, de seruanda
fide, si qua à vobis data esset: de cæ-
teris rebus permulta scripta sunt,
quæ ad eximiam laudem generis
vestri pertineant, quodque eo tempo-
re Romani Principes, qui orbem
terræ imperio complectebantur, ve-
stræ semper amicitiæ & societatis
erant appetentes: neque quemadmo-
dum

dum ipsi ex vobis crescerent, sed quemadmodum vos firmos in amicitia teneret, præcipue laborabant, Quippe qui & externa bella vestris imprimis auxilijs, & virtute vestra conficiebant, & in ciuilibus sediti- onibus, suum potissimum corpus vestræ committebant fidei, vt perspicue appareret, quid illi iudicij de vobis facerent, tam in virtute ani- mi, quæ in fidei constantia. Vt hæc, inquam, omittam, quæ qui legerunt & didicerunt, non possunt aliquam non in admirationem de vobis ac Germanicæ nationis beneuolentiam adduci: Quæ sunt nostrorum tem- porum atque etiam multo superiorum affinia, libentius commemorabo. Vos enim Germani, cum primum Christi nomen inter vos palam præ- dicari coeptum est, quod quidem fa- ctum est duobus Romanis Pontifi- cibus Gregorio & Zacharia, maxi- me procurantibus, Bonifacio Epi- scopo nominatim ad id negotium misso, homine & pietate & doctrina
tam

ram insigniter ornato, ut ei, quæcūq;
ille agere aut suadere insisteret, &
Dei omnipotentis gratia, & homi-
num prompta ad obediendum vo-
luntas adesset: cœlestæ fidei sanctæ
lumen, & veritatis doctrinam pro-
tinus admisistis, viamq; in spem
salutis æternæ regenerati, & de in-
tegro nati, quæ ab illo viro sanctif-
simo atq; optimo, eiusq; deinde suc-
cessoribus, huius sanctæ sedis Apo-
stolicæ documenta vitæ atq; p̄cepta
quasi per manus vobis tradentibus,
didiceratis, ea inuiolata, atq; rata fi-
delissimè custodistis. Erant qui-
dem etiam ante nonnulli, qui in ve-
stris oris & regionibus de Christo
aliquid audierāt, eiusq; fidē atq; no-
men suos inter necessarios familia-
resq; cōfitebant̄: Verum ij tum pau-
ci atq; dispersi, tum nihil quicquam
publicè magnopere audētes, Quod
aut̄ nomen illud sanctissimū, in quo
vno salus nobis consistit, neq; aliud
vllum in cœlo aut infra cœlum est,
in quo sp̄e ponere possimus, vobis
pate-

patefactum, declaratum, & in cor-
dibus vestris per fidem inscriptum
est: hoc Romanis Pontificibus acce-
ptū referre debetis, quorum (vt in
vetustis annalibus legimus) cura at-
que industria in vobis conseruan-
dis fuit singularis, vt si beneficiū hoc
magnum sit, quod quidem tantum
est, vt eo maius nullum, non modò
ab hominibus, sed ne ab ipso quidē
omnipotente Deo possimus expe-
ctare, gratia de eo aliqua in vestris
animis remaneat necesse est, vt si
quibusdam etiam Pontificum po-
steriorum infensi estis, quod iniuri-
as ab eis cœpisse vos arbitramini,
ipsum tamen Pontificium nomen
colere, huiusq; apostolicæ sedis au-
thoritatem, grauematq; sanctam ha-
bere debeatis, è qua vestræ perpe-
tuæ salutis initia, vitæq; diuinitus
agenda documenta in vos profecta
sunt.

Sed vt redeā ad causas mei in vos
amoris, Quid gratius hoī verè Chri-
stiano (qualē me ego esse etiā si sœ-
pius

pius vita à professione discrepet,
ipsa tamen voluntate & fide profi-
teor) quid optatius: quàm videre, audire,
legere, gentes magnitudine animi
inuietas, multitudine innumera-
biles, moribus & studijs à consue-
tudine cæterorum alienas tam subitò
& tam facile audito nomine Christi,
mansuescere, & quos nulla unquam
hominum vis, nullæ minæ, nullus
terror, ad parendum & obediendum
compellere potuisset, eos statim
audito Dei verbo, unius homunculi
oratione captos, colla cælesti iugo
supponere atque subijcere. Quæ
vestra laus Germani penè est propria.
Nam cæteræ gentes ac nationes,
quæ ad fidem & ad Deum conuersæ
sunt, non generatim neque uniuersæ,
sed partibus temporibusque diuisis,
ad veritatis notionem sunt adductæ,
vos simul atque intelligere cepistis,
quid vobis proponeretur, regnumque
Dei & vitæ melioris præcepta
auribus & mentibus vestris concipere,
non pauxillatim, sed cæteruatim,

teruatim, Spiritu sancto afflante
corda uestra reiectis uitæ, superio-
ris studijs, ad Deum & ad Dominũ
Iesum Christum uos contulistis,
Quæ uestra bonitas & facilitas, cui
quæso Dominum eundem Iesum
Christum pio animo colenti, non
amanda sit & complectenda? Atq̃
hoc etiam magis, quod cum patefa-
ctum, tum fuerit quò uos præpotēs
Deus amore complecteretur, qui
uos suos facere et sibi tantopere stu-
duit conciliare, necesse est, quos
Deus tantopere diligat eosdem à
nobis qui Deum timemus & coli-
mus, non diligi solum, sed plurimũ
etiam fieri. Quanc̃ illa Dei in uos
beneuolentia, admirabilis quædã
prouidentia fuit rerum futurarum,
vidit enim ille & prospexit, nomi-
nis Christiani, quod præcipuè con-
stituere ipse idc̃ sibi proprium ad-
optare uolebat, quodc̃ iam tum in
orbe ferè terrarum per nationes ere-
ctum increbrescere passim & fre-
quentari cœperat, uos præcipuum
B quondam

quondam robur & fundamentum
fore, quorum fortitudine præstan-
tiq; pietate, Catholica Ecclesia &
aduersus hostiles impetus tuta, &
à domesticis factionibus eorum
qui illam conserpere & lacera-
re conarentur, incolumis esset
retinenda. Tale ergo Germani de
uobis & tam honorificum iudici-
um fecit Deus, quod ipse æter-
no è principio cognitum sibi ha-
buit, nos deinde comprobatum
iudicijs hominũ perspeximus. Nã
cum imperium Romanum quod
ex Oriente in Galliam fuerat
translatum, & Carolo magno sum-
mo atq; inuictissimo Regi, qui
tamen è uobis originem ducebat,
per Rom: Pontifices Adrianum,
Leonemq; delatum, secundum Lu-
douici tempora, qui Carolo suc-
cesserat, imminui uehementer &
labefactari cœpisset, neq; ullam
certam iam haberet domiciliũ se-
dem, sed regulorum in Italia con-
tentionibus huc atq; illuc trahere-
tur,

tur, Videntes posterū Rom: Pon-
tifices, nullam esse in ijs qui tan-
ti honoris nomen sibi usurpabant,
excellētem dignitatem, imperi-
um autem ipsi stabili in loco atq;
honorifico constituere cupientes,
ut esset unde aduersis in rebus
præsidiū, uel Italiæ Barbaro-
rum aliqua incursione laboranti,
uel uexatæ atq; oppugnatæ san-
ctæ Rom. Ecclesiæ, afferri posset,
uestram illi potissimum Germani
nationē, uestros Principes, uestros
Duces delegerunt, quos idoneos
iudicarent, quibus maximū in orbe
terrarum honoris, & dignitas simul
& procuratio cōmitteretur. Itaq;
decretum à Gregorio V. Rom. Pon-
tifice factum est, quo Cæsaris Re-
gisq; Romanorū creatio soli Ger-
manicę nationi tradita, & ex Princi-
pib⁹ Germaniæ perpetuò permissa
est. Quo quidē decreto ad hæc vsq;
tempora, annos amplius septingē-
tis, diuina sic constitūte sapiētia
Rom: Pōt: & hui⁹ Apostolicę sedis

beneficio ius summi imperij & do-
minatum orbis terre uos obtinetis.
Quod etsi consilio optimo tum ex
ipso Deo, tum etiam ab hominibus
factum est, quandoquidem uos so-
li, propter uirtutem animi, magni-
tudinemy regionis, & Principū
uestrorum nobilitatem ac frequen-
tiam, capere tantum hoc nomen, &
ius firmare imperij perpetuumcy in
uobis stabilire poteratis: Tamē un-
de hæc in uos profecta sunt, unde
uobis donata & tradita, sanctam
hanc Rom. & Apostolicam sedem,
quæ piæ matris officio erga uos
functa est, pro naturæ certē uestræ
clementia & bonitate habere in ho-
nore, gratoscy uos illi ac memores
ostēdere debetis, neq; perferre tam
negligenter, ac pati, ut quorundam
illa factionibus apud uos tantope-
re oppugnetur. Sed quoniam de
his alius erit nobis conquerendi
locus: redeamus ad ea quæ cū de
uirtutibus actionibusq; uestris,
tum de meo iure suscepto erga uos
uirtutis

uirtutis causa amore constituta mihi ad commemorandum sunt: Vidimus enim præclarum Dei omnipotentis de uobis iudicium: Vidimus Rom: Pontificum egregia erga uos merita, qui & salutis æternæ uestre, de Principio, & post summi etiam inter homines honoris auctores extiterunt. Nunc uideamus, ecquid tantis honoribus & iudicijs uirtus nostra respōderit, ecquem nos fructum ex uobis utilitatemq; senserimus, Atq; hic, ut perstringam uetera, quoties uidelicet à nobis bellum illatum Turcis & trans mare trauctum sit, quod factum est Urbano 2. Primum Pont: Maximo procurante, annis ab hinc circiter quadringentis & quadraginta, ceterisq; deinceps Pontificibus instantibus atq; adiuuantibus, uos uestras partes in illis expeditionibus eximias & graues semper esse uoluisse, cumq; Itali & Galli magnam quoq; ipsi laudem ex prælijs illis reportarent, uos non minora

uirtutis & fortitudinis in eo bello
opera edidisse, uestros deinde Du-
ces, uestros Imperatores, suo no-
mine separatim ad id bellum esse
profectos, Barbaras nationes non
pauca, quæ uobis finitimæ existe-
rēt, armis per uos deuictas ad Chri-
sti fidem accipiendā fuisse adductas.
Plurima deniq; per uos gesta, quæ
& ad terrorem ualuerint hostium,
& ad salutem confirmationemq; so-
ciorum: ut hæc inquam uetera non
obliuiscamur, hoc quod recens &
postremum accidit, quod ætate no-
stra factum est, in quo nos omnes,
cum actum primo de nobis & de sa-
lute nostra existimaremus, uirtute
mox uestra Germani, uestraq; for-
titudine, ac inuictissimi Imperato-
ris uestri Caroli singulari prouidē-
tia atq; consilio ex summo timore
ad summam hilaritatem et læticiam
fuimus traducti. Quibus tandem
explicare uerbis, aut qua digna lau-
de prosequi illustrareq; possumus:

Venerat

Venerat hostis superbus & insolens Rex Turcarum, cunctumque orientem secum, nec non è Græcia, Thraciâ atque Illyriô maximas manus adduxerat, trecenta milia equitum habebat in exercitu, totidem ferè peditum, Pannonas legibus suis obstrictos seruos magis suos, quàm hostes numerabat. Viennam appetebat, Urbem uestri nominis florentem atque amplam, quo capta ea, ut confidebat, atque oppressa, ac tanquam perfractis Italiæ repagulis, in nostras deinde oras irrueret, illaque colluione maximi exercitus premeret uniuersa atque obrueret. Ipse gloriabundus & præferox, quoad inter suos fuit, suarum magnitudine copiarum inflatus omnia sibi superaturus & facile prostraturus esse uidebatur. Erat summus omnium nostrum timor, summa expectatio, quo nam euaderet tanti periculi ingruentis

tempeſtas, cū ille ad Viennam acceſſit, quam antea etiam, nec quicquam obſidione tentauerat. At poſteaquam cognouit Imperatorē ibi Carolum adeſſe, quem virtutis & ſapientiæ gloria, pacisq; & belli artibus conſilijsq; inſignem, ipſe grauiter reformidabat, magnasq; manus Germanorum conuenire, ſubſidij ferēdi cauſa, intellexit, percullus ſubito Germani mentē animūq; ueſtræ uirtutis, & in bellicis rebus fortitudinis fama, concidit totus, neq; ſolum ueſtra arma non expectanda, ſed ne ora quidem uultusq; ueſtros ſibi inſpiciendos eſſe ſtatuit. Itaq; fecit ſimilem fugæ diſceſſum: quicq; tanto cum exercitu, tanta cum audacia, ſuperbiaq; ueniſſet, nullis conſpectis aduerſariorum ſignis, nulla acie uiſa, terrore tantum nominis ueſtri, meticuloſus atq; pauens, turpiter in regnum ſuum eſt reuerſus. Hoc factū ueſtrum Germani, cum omnibus nobis ſtabilitatem & ſalutem, uobis

bis cum salute, prestantissimam etiam gloriam conseruati Christiani nominis attulerit: erit credo quisquam tam auersus à Deo, tam inimicus & patriæ & suorum, qui non salutem suam vobis acceptam ferat: qui non agat pro virili sua facultate gratias: qui virtutem vestram charissimo animi affectu non prosequatur. Equidem, quod ad me attinet, cum omnium officiorum imprimis colens sim: cumque eas mihi leges vitæ agenda iam diu præscripserim, vt semper gratus in bene meritos, in eos qui virtutis laude antecellunt, propensus ad fauendum & diligendum sim. Quid est tandem gratiæ, aut eximij cuiusdam amoris quod vobis à me non debeatur. Quos optime sepe de Christiana Repub: meritos, & in omni bellica ciuilique virtute ab antiquis vsque temporibus intelligo fuisse præstantes. Atque hæc publica gesta, atque facta, priuati quoque vestri mores antea comprobauerunt. Sic. n. ex multis audio, idque mi-

hi persuasum iam pridem est. Germanos ante hæc turbulenta tempora, quæ aliquam profectò splendori vestræ nationis offuderunt nebulã, eis institutos moribus fuisse, nihil vt illis humanius, nihil erga hospites aduenasq; liberalius, commemorari posset, pace autem & concordia inter se, religione erga Deum, in qua omnes vnum atq; idem sentiebant, id scilicet quod à sancta Ecclesia Catholica eis præceptũ esset & demonstratum, vsq; adeo fuisse deuinctos, vt qui peregrini & cõuenę per Germaniam iter facerent, templũ quoddam pietatis & officinam hospitalitatis, vbique videre se & experiri faterentur. Audiebam sæpenumero multos, qui isthic aliquandiu inter vos commorati in patriã deinde erant reuersi, Italos atq; Gallos, de vestris moribus mira quædam memorantes, quos ego libēs auscultabam: ea enim narrabant, quæ mihi pro mea perpetua in vestrum genus beneuolentiã, maxime erant iucunda

cunda atque grata: Cum illi ita dicerent, se ægrè atq; inuitos à vobis discessisse. Nullam gentem esse, in qua pacatius & tutius viui posset. Fidem sanctam apud Germanos, hospitij ius inuiolabile haberi, peregrinos & aduenas tanta comitate excipi, vt nō propensiores Germani videantur esse in suos, q̄ sint erga externos. Furtis & rapinis non esse apud eos locum. Ciues pace & concordia inter se cōtineri. Dolos, fraudes, malitias ab germanica natione ita explodi & reijci, nihil vt grauius illi & vehementius auersent. Contra bonitatem, integritatem, fidem, innocentiam, maximo apud eos in honore & haberi & coli. Deo aut & ecclesie, & Christianis cultibus ac ceremonijs ita esse deditos, vt in orādo obsecrādoq; deo, seruādis ecclesie p̄ceptis, tēplis fanisq; rei diuine visēde & audiēde grā, frequētandis, nulla gens illis, neq; religionis studio, neq; humanitatis cultu, facile equari possit. Hæc ego Germani sepi⁹ eadē
audi-

audiens, flagrabam non studio so-
lū & amore erga vos, sed tacito quo-
dam etiā desiderio aliquādo ad vos
proficiscēdi, isticq; inter vos manē-
di atq; degēdi, quod isthæc mihi vi-
ta maximē ad naturā est, eosq; q illā
degunt, inprimis fœlices & fortu-
natos esse existimo Et nimirū, qd est
qd possit cogitari beatius, qui ver-
ter ille tunc status? cuiusmodi vita?
quāta & q; secunda felicitas? quæ ani-
morū iocunditates, quæ delitiæ? An
est quicquā præterea, quod amplius
optari à bonis & prudētibus possit?
Equidē nihil video. Illa mihi vide-
tur esse summa consiliorū cogitatio:
numq; nostrarū, si sapienter & be-
atē vitā traducere velimus, vt habe-
amus pacem inter nostros, laudem
apud alienos, vt simus cum deo fide,
& pietate cōiuncti, vt aduenas hu-
manitate, bonos etiā hospitio com-
prehendamus, & nec versutia fraudi-
busq; obtrectatorū dissidia ferentiū,
in aliqd ipsi iniustū odium adduca-
mur, neq; tñ eludi nos cōtemniue si-
namus.

namus. Hanc q̄ capere vitā exequiq̄
potuerūt, hi mihi videntur verè be-
atam vitam, quoad scilicet hominī
concessa illa est, fuisse planè adepti.
Quæ vobis Germani omnium gen-
tium penè solis domestica & famili-
aris aderat. Vos enim armis semper
inuicti, cum cæteris omnibus terri-
biles nationibus essetis, vbi tamen
primū arma posita, statim ad studia
clementiæ atq; humanitatis, & ad
proborum hominū officia redibatis.
In quo erat spectaculū mentibus ho-
minū prudentiū iucundū & admi-
rabile, nēpe videre homines eos, qui
modo armati nihil terribile neq; for-
midolosū extimuisent, eosdem ar-
mis, vel victoria positis, vel pace di-
missis, māsuētudine domi & huma-
nitate erga oēs inprimis esse paca-
tos. Hæc fuit vestra diu peculiaris
laus, hoc præstantissimū bonū, si tñ
id perenne & proprium tenere po-
tuissetis. Contigit. n. nostra hæc æta-
te misera plane atq; infelici (etenim
sicuti modo de vestris laudibus lo-
quens,

quēs, alacritate animi & insigni læ-
titia quadam affici me sentiebam, sic
nunc argumēto mutato, cum de ca-
lamitatibus nostrorum temporum
dicendum mihi sit, graui & intole-
rādo dolore afficior atq; opprimor)
cōtigit inquā proximis his & supe-
rioribus annis, vt ea de vobis Ger-
mani videremus, q̄ videre sanè ratū
nūq̄ essemus. Pacati antea & cōcor-
des inter vos viuebatis, nunc nulla
vsquā atrocior est, q̄ in vobis dis-
sē-
sio: Deum & Diuos omnes summa
cum pietate colebatis, nunc pietate
extincta, studia verę religionis
apud magnam partem vestrorū ob-
soleuerunt. In eis legibus contine-
bamini, q̄ ad sobrietatē & abstinēti-
am à morib⁹ nostris, sanctis illis vi-
ris & antiqs patribus late, oīm dein-
ceps seculorū obseruantia acceptæ
fuerant & comprobata. Nunc pro-
stratis legibus, rerum discriminē
sublato, remissis cōtinentiæ frænis,
omnia vobis libera & soluta volui-
stis, Summam apd̄ exteras nationes
mode-

modestiae & religionis laudē obti-
nebatis, eā ipsā amisistis. Quanq̄ ego
hac q̄ loquor, nō vniuersē de Ger-
manis dicta esse volo, sunt. n. & erūt
in ista fortissima inuictissimaq̄ na-
tione, qui sustineāt verę religionis
causā, qui tueant̄ morē maiorū, qui
à Deo & veritate se abduci nō sināt.
Neq̄ verò tu aliter ô præpotens &
bone deus, Pater summe omniū no-
strū, pmittas & patiare. Sunt inquā,
multo maxima ex parte, qui & no-
bilitate & potentia & magnitudine
anīmi, & pietate erga summū deū p̄-
diti, optimā rationem & foueant &
tueāt, Quos vtinā nominare & me-
ritis laudibus cūctos efferre licitum
mihi esset. Sed quoniā id esset infini-
tū, & eorū eximia præstantq̄ virtus,
etiā sine mea & cuiusquā oratione,
debitā gloriā possidet: Ego ad vos
Germani, vniuersos etiam quidem,
sed tamen præcipuē ad eos ex vobis
qui aberrauerunt, & odio iracundi-
aq̄ potius q̄ vlla honesta ratione
incitati, Christianum nomen, &
popu-

populos Dei fideles, tot & tã graui-
bus referferunt seditionibus: verba
mea deinceps o rationemq; conuer-
tam. In quo id primum exponere
conabor, Si tamen potero, quid sibi
uolentes, & quo sua consilia refe-
rentes, qui nouas opiniones in Ec-
clesia Catholica inferre conati sunt,
nouisq; moribus tam in uita, quàm
in religione uolunt esse distincti,
minimè laborant, si propter ipsos,
cuncta acerbis dissidijs, tanquam
incendijs correpta misceantur. Hoc
enim primo aditu ad causam pate-
facto, facile deinde erit, ut arbitror,
eorum dictis & rationibus respon-
dere. Qui ergo à more maiorum, à
uetustis ecclesiæ & sententijs & ri-
tibus, à seculorum consensu, sese
abscindunt & amouent, aliqua id
ratione suscipiant necesse est. Porro
nulla cõmunior, neq; ad speciẽ ho-
nestatis ratio accommodatior est,
quàm dicere et præ se ferre, id, quod
omnes isti præferunt, & dicunt,
sese scripturas sanctas diligentius
confi-

considerantes, habere in eis quædã
ad salutem nostram pertinentia lo-
ca certius sibi nunc & planius cog-
nita, in quibus maiores errore fue-
rint decepti, hoc est, ut eandem rem
de integro proferam, sese melius in-
telligere scripturas, quã tot sanctis-
simi patres, virique doctissimi, tot
Dei acceptissimi homines, neque sin-
guli solum per se, sed sæpe in unum
locum, maximis conuentibus
coacti & congregati perceperint
atque intellexerint. Cum tamen illis
antiquis diuinisque doctoribus tot
seculorum series, quantum uideli-
cet à Christo temporis annorumque
defluxit, tanta, & tam multa, tamque
acuta ingenia, quæ intercurre-
rent ueritatis et sapientiæ & solidæ
pietatis testimonium. Hos uerò no-
uarum opinionum repertores, ne-
mo facile accipiat, nisi idem simplex
quispiam & imperitus sit, aut odio
aliquo & prauis animi affectioni-
bus impeditus: nemo inquam est,
æquum modo ad cognoscendum
C   afferens

afferens animum, qui plus hisce tribuere possit, quàm tribuat ueteribus illis, q̄ tot ab hinc sæculis Christianæ fidei dogmata constituerunt. Qui cum excelleret ingenijs, sciētiaq̄ præstarent, flagrarent autem studio & pietate erga summū Deū, non suo instinctu solum, sed Spiritus sancti numine afflati, diuinas posteris leges declarauerunt, quas tueri & custodire unica nostra salus est, Quibus quidem tanta cum cura & diligentia in labore scribendi, quo nos rectè instituerunt, viamq̄ nobis cælestis uitæ aperirent, uersatis, tanquam parentibus multo potioribus, omnia pietatis officia debemus, nedum ut ueniat quispiam & dicat illos ignorasse de sanctis scripturis, quæ ipse melius certiusq̄ habeat explorata & cognita. Et si enim cæteris in uerbis sententijsq̄ scripture, licitum est cuius ingenium periclitari suum, & noui quotidie aliquid inuenire ac proferre. Quod tamen sit in literis sanctis

Etis ita positum, ut Christi primum
Domini nostri auctoritate & decre-
to, deinde Apostolorum scriptis
atq; sententijs post sanctorum pa-
trum generaliumq; Cōciliorum iu-
dicijs ac interpretationibus, ad fun-
damenta fidei constitutum sit, ac
diffinitum, id attingere & uiolare
omnibus modis est nefas. Quid
ego hīc commemorem uetera Chri-
stianæ religionis uulnera, Arrios,
Nestorios, Euticetas, Eunomios, re-
liquosq; quā multos, qui dū suo
plus ingenio, q̄ bene sentientium
monitis consilijsq; nitunt, ad grauē
impietatē lapsi & præcipitati sunt.
Etenim iste ipse, quisquis est, qui se
meli⁹ intellexisse dicitur, q̄ veteres
sancti, doctiq; viri fecerint, cedo
cui⁹ nititur consideratione & iudi-
cio suo ne? At nemo in sua causa iu-
dex esse æquus potest: propterea
quod amor sui, qui omnibus natu-
ram insitus ingeneratusq; est, quod
cuiq; iucundum exoptatumq; est,
id etiā uerum facillimē facit uideri.

In quo est fons errorum falsarumq;
opinionum omnium. An si suam
sententiã mulierculis hominibusq;
aliquot rusticis probauerit, idcirco
magni sese faciet: permultumq; ip-
se sibi uidebitur adeptus? Sed quis
non intelligat ab homine, fictam
speciem grauis & religiosi uiri præ-
se ferente, non esse magni operis,
rusticos & mulierculas & similes
his homunculos, in fraudem indu-
ci? Quod quidem magno illius fit
scelere qui decipit, & maiore etiam
malo. Sed tamen illa decipiendi cir-
cumueniendiq; facilitas, nequaq;
ingenij aut exquisitioris doctrinæ
est testis. Quid amentius Maniche-
is? Quid furiosius Donatistis pro-
ferri aut commemorari potest? qui
cum literas sacras penitus ignorã-
rent, peruersè autem & præposterè
omnia loquerentur, nullo ingenio,
nulla constante, atq; adeo probabi-
li ratione freti: discipulos tamen &
sectatores inuenerunt. Etenim que-
dam est apud leues homines, aut
etiam

etiam sæpe malitia præditos, noui-
tatis uoluptas, quæ his quidẽ quæ-
stus spem & inanis gloriolæ falsum
honorem subiicit, leuiore uerò fa-
cile tollit & suadet, ut commutati-
onem sententiæ sapientiam maiore
putent. Sed quorsum hæc? Nempe
ut intelligatur, eos qui in suo inge-
nio tam confidenter insistent, ut
cæterorum ingenia, præsertim do-
ctissimorum & probatissimorum
reiciant, atq; aspernentur: hos au-
tem mētis ratione orbatos, aut cer-
tè superbix inflatu tumidos & ar-
rogantes existere, qui etiam ita di-
cant uetustos illos sanctos errare
potuisse atq; falli, quasi uero ipsi na-
turam nacti sint, omnis omnino er-
roris uacua atq; expertem. Porro
superbia, cuiusmodi crimen sit, quã
inimicum, quam infestum aduersus
Deum, ille nos docuit qui primus
in oris cœlestibus pulcherrimus
nobilissimusq; creatus, hoc ipso
bono concidit: quo omisso Deo, ad
sui ipsius superbam admirationem
C 3 est

est conuersus. Etenim nos, qui Christi nomine signati & salutaribus sacris ab Ecclesia imbuti sumus: non in superbia neque in arrogantia, sed in humilitate sumissionisque animorum regnum caeleste obtinemus. Haec uirtus propria est Christiani nominis & generis: hanc qui non amplectuntur, nec adsciscunt: necesse est ut fateantur, se Christum frustra confessos esse. Non debemus nobis ipsi usque eo fidere, ut ceteros contemnamus. Ingrata sunt Deo nostra omnia, quae non ex imitatione sui dilecti filij, in nobis existunt. Ille cum humilitatem & patientiam & tollerantiam omnium incommodorum nos docuerit, non solum uerbis & praecipis nos admonens, sed multo etiam magis re atque factis, suoque ipsius exemplo nos instruens, nos quantum ab humilitate & patientia eiusmodi discedimus, tantum a Christo nos remouemus. Quanto ergo satius est, non sibi unum omnia tribuere, non obtrectare antiquis uiris, non reuocare in du

bium, quæ sanctè & piè constituta
sunt, non se nouarum rerum aucto-
rem facere, quod maximæ sæpe se-
ditiones et pernitiōsa inter popula-
res bella sequi solita sunt. Sicuti
quidem in Germania sunt secuta,
Non enim stragem illam hominum
clademq; inuectam populis Germa-
niæ, hanc unam ob rationem, quod
extiterunt, qui nouare res, tam in fi-
dei doctrina, quàm in consuetudine
honorum morum, concupierunt,
possumus adhuc aut obliuisci, aut
non grauiter dolere. Atq; hæc pe-
rinde loquor, ut si isti ipsi qui suas
intrudere doctrinas auribus atq;
animis vestris Germani studuerunt,
antiquatis atq; abrogatis omniū su-
periorū sæculorū auctoritatibus &
doctrinis: id tantū egerint confidē-
tia ingenij, aut ambitione adducti,
hocq; solū spectauerint, ut peritior
res cæteris apud uos & doctiores
haberentur. In quo esset ut dixi, uel
amentia quædam uel superbia re-
prehendenda, Non illi prorsus in

hoc genere peccant, scio enim non
parum multos in eo numero existe-
re, qui & ingeniosi sunt, & bonis
literis eruditi: quodq; ad laudem
non mediocrem Germaniæ cederet
(si reliqua modo salua salutariter
constituta essent) non mediocri elo-
quentia præditi: Quos fraterno
equidem animo complecti cupio,
neq; mihi quicquam foret optatius,
quàm ut liceret nobis conferre &
communicare inter nos alternas ra-
tiones cogitationesq; nostras: Ve-
rùm non certandi studio, sed ani-
mo veritati acquiescendi. Neq; hoc
quod nunc facio, ut fidem & fidei
fundamenta, aut si qua etiam fun-
damentis adiuncta sint, tutari &
sustinere conor: ad ullam cuiusquã
uel minimam contumeliã referri
uolo. Mihi enim necessitas imposi-
ta est sic agendi, si, Christũ rectè pro-
fessus sum, si ab ea spe nolo deijci,
quæ mihi æternæ uitæ & salutis
proposita est: Quæ maximè tum
amittitur, si uel nos aduersus eccle-
siæ ca

siæ Catholicæ decreta constitutaq;
consurgimus, vel si insurgentes ali-
os, illaq; oppugnantes, pro nostra
virili parte non repellimus. Conui-
tia autem & contumeliæ, & omne
genus maledicti, abhorret à mea na-
tura, alienumq; est, nisi, sicubi id ex-
primat pertinax malè sentientium
iniquitas. Quod interdum quoq; à
Domino nostro Iesu Christo omnis
clementiæ & mansuetudinis fonte,
necessariò legimus esse factum. Sed
vt dicere incipiebam: non isti qui
nouare omnia & permutare concu-
piuerunt, sola ambitione & studio
acquirēdæ laudis sunt adducti, per-
uersa enim illa esset via & longè in-
diuersum ducens Neq; istud ipsi ne-
sciunt, sed multos illorū iracundia:
plures auaritia: non paucos etiā
cupido illa, excitauit quod vinculis
legum ecclesiasticarum exoluti, ob-
sequi animo suo, & quæcunq; eis
venissent in mentem iucunda & vo-
luptaria, ea persequi posse sine metu
& cura potiriq; voluerunt. At quo-

modo hoc cognoscitur? Quomodo
ex fructibus cognoscitur arbor (vt
scriptum est) quomodo ex gestis &
actionibus homo, quomodo ex frō-
dibus & folijs propinqua æstas. Hi
em̄ cum se ad Euangelicos esse præ-
dicent, atque vni sese Euangelio fi-
dem habere esseq; addictos profite-
antur; quid tandem agūt hac sancta
Euangelij prædicatione dignum?
Qui, primum concordia vnitatemq;
Ecclesiæ disijcere & lacerare ausi
sunt, cum scriptum sit in Euangelio,
precante Domino, Pater sancte ser-
ua eos in nomine tuo, quos dedisti
mihi, vt sint vnum sicuti & nos. Qui
vult ergo nos esse vnū, & simili qui-
dem vnitatem, atq; ea quæ Deo patri
suo cū filio est: qui potest probatos
eos habere, qui tantarum in Ecclesia
dissensionum velint esse authores?
Nisi forte isti à Deo patre Christo
dati non sunt: nec in numero eo-
rum, qui Christiana appellatione
digni habeantur, repositi. Neq; verò
his hoc licet dicere, sese veram &
Catho-

Catholicam Ecclesiam existere magisq; conuenire cæteris, vt ad ipsos se conferant, q̄ sibi, vt ad alios. Dicunt eorum nonnulli istuc quidem, quod & impij Donatistæ facere solebant, vt sese prædicarent veram esse Ecclesiam. Sed non tam errore hi, q̄ impudentia feruntur, Norunt enim, aut certè facile nosse possunt, constitutis iam rebus, & publica firmata re siue ea humana sit, siue diuina, qui miscere & nouare res studuerunt, eos semper turbatores pacis & concordiaẽ fuisse habitos. Quod si in hominum rebus publicis iure ita fertur & iudicatur: quanto plus Catholica in Ecclesia, quæ non humanis consilijs, sed diuina prouidentia iam inde de principio cõstituta est, eadẽq; tam multis sæculis corpus suum syncerum solidumq; retinuit, corrupta membra reiecit, optimo iure dicendum & sentiendum est? Nõne qui ab ea disiungũt se & auerlunt, hi viuifico illo Spiritu Christi,

sti, quo corpus totū sustinetur sunt
priuati? Nihil ergo est cur Euangeli-
um iactetur, si maximum mandatū
Euangelij prætermittitur, quo præ-
ceptum inprimis est, vt omnes in
charitate simus vnum : nullo enim
pacto seditiosos, turbatoresq; con-
cordiæ admittit charitas. Sed, vt di-
cebam, non omnibus ambitio, ve-
rū permultis eorum iracundiā,
nōnullis auaritia animi æquitatem
& vim rectè iudicādi eripuit. Quo-
rum quidē duorū, iracundiā pro-
babiles interdū videtur habere cau-
sas sese excitandi, & acrius oīa inflā-
matusq; agendi, & sine hoc quidem
sapientibus, ac multo minus Chri-
stianis est permissum, Charitas em̄
(vt scriptū est) omnia suffert. Aua-
ritia verò, tam apud eos qui deum
verum nunquam agnouerunt, q̄
apud nostros, qui ex deo ipso sunt
regenerati atq; nati, quas quæso iu-
stas aut probabiles potest habere ra-
tiones, cur sui quæstus & emolumē-
ti causa omni penitus dimissa æqui-
tate,

tate, per factiones & discordias in
aliena inuadere licitum sibi esse ar-
bitretur: Sed vt veniam ad ea com-
memoranda, quæ occasionem dede-
runt res turbare volentibus, & tan-
to incendio tanquam faces subiectæ
sunt. Confiteor ego Germani
atq; suspicio, sacerdotij splendorem
multorum culpa dedecoreq; pollu-
tū: resq; Romanas, è quibus omnia
omnium virtutum & omnis tempe-
ratiæ lumina in vniversum orbem,
& dimanarunt quondam, & semper
fluere dimanareq; debuerunt, nunc
tāquam fuligine vetustatis oblitæ,
atq; id quod natura, in omnibus fere
fert rebus, spacio temporis senescē-
tes, dimissoq; veteris abstinentiæ
sanctitatisq; curriculo, ad studium
cōquirendæ pecuniæ aliqua ex par-
te conuersas: plerisq; bonorum sto-
machū iracundiamq; mouisse. Quod
quidem Germani præcipuè vestra
in natione contigit. Vos enim pro
vestra animorum acrimonia, pro in-
genuitate naturæ, pro studio vestræ
tuen-

tuendæ libertatis, non modo veras
nulla ratione iniurias: sed ne speci-
em quidem iniuriæ ferre facile po-
testis. Atqui vt confitear non-
nulla in hac vrbe fieri, quæ mi-
nus sanctè, minusq; temperatè fi-
ant (non enim mihi malas res de-
fendere in animo est, neque agere
id possum vlllo pacto, neque debeo:
semper enim mea natura faulrix iu-
stitiæ & æquitatis fuit) vt confitear
inquam nonnulla apud nos minus
bono more committi, quæ bonorū
animos non sine causa offendant.
Idem ego tamen affirmo, multo plu-
ra esse, quæ tum optimo iure su-
stineri, tum commoda & salutaria
Christiano orbi debeant existima-
ri: quibus etsi non condonari
ea quæ secus fiunt peto: nulla
enim ratio est tollerare alicubi quæ
fiant prauè, quoniam in eodem lo-
co eademq; ciuitate bene multa ger-
ratur: Tamen ita vniuersè accersere
omnes atq; omnia in crimen, quod
qui se abscederunt à cōmuni ecclesia
assidue

assiduè faciunt, omnibusq; passim
rebus quæ gerantur sceleris notam
inurere: ac propterea populos cõci-
tare ad seditionem, clamare, vrgere,
partē in peiorē cūcta int̄pretari, ma-
ledicta cõgerere, nūquā vt opinor,
neq; Christiani hoīs, neq; vel medi-
ocris sapiētis viri habitū est, Cui⁹ q-
dē rei iudiciū sepius iam vos fecistis
Germani: Qui in cõuentibus publi-
cis, q̄s, cõmunis Germanicę rei sta-
tuēde & ordināde causa, habere estis
soliti: & in qb⁹ plurimi nobilissimī-
q; Principes, ex ordinib⁹ itē cæteris
electi viri cõueniunt, cū grauamina
quædā, sic. n. appellatis, in mediū p-
poneretis, q̄bus ab hac sancta Apo-
stolica sede vos ledi arbitraremini:
aliquoties iā moderatē admodū &
persapient̄ de totius consilij senten-
tia decreuistis, vt earum rerum ex-
postulatio cum Rom: Pontifice fie-
ret: petereturq; ab eo omni cum re-
uerentiā & modestiā, vt grau-
amina eiusmodi aliquando tolle-
re, & patriā indulgentiā satis-
facere

facere vestrīs desiderijs vellet. Quibus ego grauaminibus, siue adeo postulatis in cōuentu publico Augustæ, annis ab hinc 10. circiter editis: cum ego tunc abessem ab hac vrbe, atq; in Ecclesia mea residerem: post reditum hūc meum, legi responsiones, summa cum æquitate & significatione beneuolentiæ, à Clemente 7. siue eius Legētis & Procuratoribus datas. In quibus non pauca vobis conceduntur, atq; in gratiam vestri remittuntur. Reliqua quæ ex bono & æquo retineri possunt, retinet & sibi seruat Apostolica sedes: verbis tamen humanissimis affert rationes, cur ea sibi seruanda & retinenda esse ducat: equidem vti mirer, quod ad concordiam & consensionem in postulatis pertinet, rem adhuc nō cōuenisse, neq; esse transactam. Quod si Pontifice Clemente, res ad maximam æquitatem, & ad studium gratificandi vobis iam erat inclinata atq; propensa: quanto eadem propensior & inclinatio futura

tura est, Paulo 3. Pontifices qui nihil sibi magis habet propositum, quam ut Pontificatum gerat eo maxime modo, quo uno is veri cum dignitate & cum iustitia potest. Itaque & solus omnium nostrae, superiorisque aetatis Pontificum, a factionibus Principum armisque tractandis abstinuit: Quod maximo quidem inditio omnibus esse potuit nihil eum extraordinarium neque appetisse neque appetere, & quod anteriores Pontifices iam dudum ausi non sunt, Conuentum publicum totius Christiani nominis, cumque liberum prius edixit, in quo agi de eis rebus, quae ad fidei integritatem, & ad bonorum morum praesertim in sacerdotibus restitutionem spectent, audacter ab omnibus & liberè liceret. Hoc Pontifice Germani non solum bono, verum etiam perspicente & graui, in uos quidem certè patria quadam animi beneuolentia affecto oia quae uoletis uos obtinebitis aequitatem modo animi afferatis uobiscum,

cum, rationemq; dare æquè & acci-
pere sitis parati: Quodcunq; pba-
tū fuerit ratione atq; cōclusum, ve-
stris in eo postulatis et volūtatibus
Pauli Pōtificis benignitas iustitiæq;
nō deerit: Neq; ego uos, si vestram
animi virtutē & nobilitatem rectè
nouī, aliud arbitror esse postulatu-
ros, quàm quod honestum iustūq;
sit: Fuit enim semper hoc propriū
generis nominisq; vestri, ut iniuri-
am et iniquitatem odio haberetis,
veritatem atq; iustitiam amore cō-
plecteremini, nec minus abstineri-
tis ab inferenda iniuriā, quam ab-
horreretis ab accipiēda: Quid igitur
obstat, quo minus, cum hæc ita
sint, cum & uos ab æquitate & eo
quod rectum sit in vestris postula-
tis recedere non cogitetis, & Pau-
li 3. Pontificis Max: benignitas
erga uos sit propensa, res tota con-
ueniat, pacatiq; & concordēs ani-
mi cunctorum sint: nisi quo pro-
pinq; in conuentu Vincētix in-
dicto, cuius iam appetere incepit
dies

dies, omnia hæc agenda, tractanda,
conficiendaq; sunt, ut quod publi-
cè propè in concilio orbis terræ fa-
ctum fuerit, id plurimorum con-
scientia teste, & arctioribus legum
vinculis inuiolatum & stabile te-
neatur. Sed quo argumento uti
institueram, cum vos Germani in
vestris publicis cōuentibus, in quibus
(ut dixi) tot & tā eximij Principes,
tam frequens nobilitas, tam multi
ex omnibus ordinibus viri spectati
& graues, omnesq; penè Germaniæ
honestates dignitatesq; interesse so-
lite sunt: consilio complurib; dieb;
habito, re multum examinata atq;
perpensa, actoribus auditis, de toti-
us ferè Germaniæ sententia, petere
Romano à Pontifice summa cum
temperantia ac modestia, & quod
ad postulata uestra attinet, rogare
eum atq; obsecrare ut consulere pa-
ci et trāquillitati omnium uestrum
uelit, consueueritis: cum hic mos
moderatus atq; constans summisq;

in cœlū laudibus efferēdus, dome-
sticus fuerit nominis Germanici, ut
omnibus uideremini in rebus, non
impetu animi nec cupiditate ferri,
sed æquitate ac sapientia. Decuit
ne? fuit ne rectum? priuatos homi-
nes, quibus insigne nihil adesset,
neq; ad auctoritatem, neq; ad pru-
dentiam, sola iracundiā & calore
animi percitos, totum eum morem
penitus abijcere: & quæ uos pub-
licè omni cum modestia agitis, pri-
uatim eadē ipsos et alia multo plura
grauioraq; immodestè admodū &
ualde perulanter agere? Qui primū
uerbis turpissimis aduersus sanctā
hanc Apostolicā sedem inuehi non
desinunt, Deinde cū scripti aliquid
edunt, quod quidem quotidie apud
illos fit, tot infarciunt ingerūtq; sa-
cerdotali ordini cōtumelias, ut sta-
tīm appareat rectè iudicantibus, nō
eos exponendæ rei causa, qua de re
acturos se in inscriptione libri pol-
liciti sunt: sed saturandæ iracundię,
odij expromendi, & maledictorum
gratia

gratia coaceruandorum, eam scri-
bendi prouinciã assumpsisse, Qd'q;
mirabilius etiam, & ab homine nõ
stultissimo longè est alienum, hoc
ipsi tum maxime faciunt, cum in eas
commentantur literas, quæ à Spiri-
tu sancto diuinitus dictatæ, hoc unũ
semper præscribunt nobis atq; præ-
cipiunt, ut alter alterius onera por-
tantes, iniurias obliterantes, bona
pro malis referentes, unitatem &
concordiam inter nos teneamus.
Quid igitur potest habere auctori-
tatis ad docendum illiusmodi sacra-
rum literarum expositio, quæ plena
stomachi & inimicæ uoluntatis sit:
quæ nõ ad pacem mansuetudinẽq;
suadendã, sed ad infringendã unita-
tem ecclesiæ, populosq; iracundiã &
seditione concitãdos, inprimis sit
suscepta? Non isti se norunt? Non-
nè intelligũt facere se repugnantia?
Nõ in eo ipso, cum animo suo com-
mouetur, tum corpore etiã perhor-
rescunt, si quicq; ex sancto codice
sunt interpretati? Illæ enim cælestes

literæ, illi sēsus, illa Dei oīpotētis
oracula, admonent profectō eos &
tacitè coarguunt, agere illos contra
quam tum profiteantur. Non enim
patientiam intolerāter, neq; humili-
tatem arroganter, neq; clementiā
ac misericordiam Dei atrociter esse
interpretandā, neq; uerò cetera que
in sacris literis aut præcepta nobis,
aut ex Dei benignitate ostētata sūt
atq; promissa, ita esse exponēda, ut
etiam si linguā fortassis ad ea expli-
canda eruditā, mentē tamen immi-
tem & immisericordē afferas. Quid
ad hæc responderi potest? aut quid
respondent isti: nisi id, quod iactatū
diu, & idētidem cōmemoratū est, se
se indignitate plurimarū rerum, &
sacerdotum prauis moribus cōmo-
tos, Pōtificiē tyrānidis (sic. n. appel-
lāt) iugum amplius ferre nō potuis-
se, Quippe qui uiderent quotidie et
experirentur, Apostolicam sedem,
vnā cum his qui in ea essent præfe-
cti, quam piām matrem antea Chri-
stiani populi existimassēt, nūc cha-
ritatis pristinæ oblitam, nulla filio-

rū ducta ratione, quæstus sibi ube-
res ex eorum incommodis & con-
scientiæ suspicionibus instituisse:
Quæ et olim leges perquam multas
edidisset iubendi quidem aliquid
aut vetãdi causa, & alias novas quo-
tidie ederet, quibus populus tene-
retur, non ut legibus illis salutare
quippiam efficeretur, sed ut animis
hominum superstitione implicatis,
quicumq; legibus illis solui cupis-
sent, id sibi licere pecunia grandi re-
dimerent. Hæc & alia multa his si-
milia posteaq; cõmemorarunt, eaq;
cõuicijs refererunt et execrationib⁹,
tū ad fontē oīm malorum illas quas
vocāt indulgētias reuertunt, quib⁹
Leonis Christi Põtificatu tota Ger-
mania pturbata est, Quas ego indul-
gentias, atq; adeo potius indulgen-
tiarū illarū ministros, neq; nūc de-
fendo, & tūc cum decretæ illa atq;
publicatę sunt, recordor me & con-
tradixisse, p̄ illo honore & gradu in
quo tunc eram, & cum mea senten-
tia nihil profecisset, vehemētissimè
doluisse, non qđ ignorarē indulgē-

rias à Rom. Pontifice concedi, & eorū quæ peccatis nostris debeantur, suppliciorum spatia ac tempora, & contrahi posse ab eodem & penitus tolli: cum clauium cæli potestas & administratio sūmo pōtifici Christi Vicario, diuinitus in Apostolo Petro sit data: Sed quia in indulgētīs tribuēdis is modus seruandus est, qui nunc ab optimo Pontifice Paulo 3. summa cū cura diligentiaq; seruatur: ut indulgentiæ gratis concedantur, nullaq; in ijs fiat pecuniæ mentio: & ut Dei benignitas & misericordia ære non ematur, aut si quid tamen interdū sit erogandum, id in pietatis studia erogetur. Quam ob rem uitio iam omni quo offendebantur mētes hominū ex indulgētīs, sublato atq; exempto, de reliquis aliquid etiam dicendum est. Ego, ut paulo ante sum testatus, quæ in hac vrbe minus recte fiunt, defensurus ea non sum, & quidem non inficior, aliqua multa esse à uetere curriculo innocentia

centiæ & integritatis in sacerdotibus non mediocriter deflexa, quæ correctionis indigeant: quod cum Pontifices aliquot sæpius iam tentarint, euentu tamen seueritatis suæ sunt frustrati. Nam & Clemens 5. Viennæ, & Gregorius 11. Auenionæ, & Pius 2. Mantuæ, alijsq; alijs in locis, leges de sacerdotum moribus in meliorem cultum restituendis, aut renouarunt veteres, aut nouas constituerunt: quibus ipsi etiã tunc authoribus uiuentibus, celeriter quod constitutum fuerat, obseruari desitum est. Non enim facilis res est, mores eos qui inueterauerunt, repente uelle uertere & commutare, ubi enim multitudo ad uitia est cõfertiens, & difficilis semper, & interdum etiam periculosa est emendatio, Quin autem bonorum morũ corruptrix auaritia, in hac alma urbe sensim obrepserit, resq; ab initio aliquot sanctissimè ad salutem hominum utilitatemq; institutas, longius aliquantum q̃ oportebat progredi

grediens, paulatim peruerterit: ne-
que ego inficior, & res ipsa per se sat
manifestum facit. Sed videndum
tamē est, vtrum hæc calamitas, Ro-
mani tantum nominis aut cuncti
etiam Sacerdotij, quemadmodū ex-
probrant multi atq; obijciūt, ppria
sit: an omnes ordines, oīa collegia,
omne hominū genus penē iam cō-
phenderit. Qui. n. locus in orbe ter-
rarum ab hac peste intactus relictus
est: quod munus, quæ procuratio,
quod officiū, quæ potestas, nō omis-
sis ijs propter quæ instituta fuerat,
iam ad quæstum omnis intenta est
atque conuersa: Qui porro hi sunt,
qui cum aliena tam facile repre-
hendant, sua ipsi & domestica mi-
nimè respectent, stipulamq; ex
alterius oculo extrahere volen-
tes, trabem non animaduertant,
qua oculus eorum totus oppressus
est: At enim turpior est in sacerdo-
tibus, q̄ in cæteris, avaritia. Quis
negat: sed tamen in hoc Sacerdo-
tali ordine, multi sunt sancti, &
graues,

graues, & spectati viri qui criminis huius omnino sunt expertes. At in cæteris ordinibus item multi. Nempe, verum tamē exemplum ad utilitatem cæterorum in Sacerdotibus est illustrius. Sed, vt his omis- sis, concludamus quod concludendum est: confitemur nosmetipsi & concedimus aliqua fieri in hac vrbe, quæ meritò reprehenden- da sint: non pauciora tamen esse affirmamus, quæ summè sint lau- danda: Nusquam enim charitas, nusquam amicitia & familiari- tatis fides, nusquam in egentes misericordia, neque sanctius colitur, neque maiore studio curæ ex- ercetur. Ipsa verò erga Deum pietas ac religio hîc maximè san- cta & semper sincera est. Sunt qui- dem vitia his intermixta permul- ta, quod necessè est, ex omnium pe- nè gentium conuentu conflata hac ciuitate. Sed tamen in turba & colluione vitiorum, multorū exi- miæ virtutes elucescunt, quibus equū
profe-

perfectò fuit parci ab ijs, qui omnes
& omnia in crimen atque in inui-
diam vno nomine vocant. Ete-
nim cum Deus pollicitus fuerit
Abraæ, si in Sodomitis & Gomor-
ritis, & in omni illa natione, decem
soli boni viri extitissent, reliquis
omnibus eorum causa veniam se da-
turum; Quid faciendum fuit his,
ad quos cum neq; attineat, (non
enim ipsis data est correctio rerum,
reiq; publicæ procuratio) neq; ipsi
fatis puri atq; mundi ab omnium
criminum maculis sint: totum hi ta-
men, vna vituperatione, Sacerdoti-
um, caputq; Sacerdotij Romanam
Ecclesiam, proscindere & lacerare
non sunt veriti, cum & alijs in locis
probi quàm plurimi grauesq; sacer-
dotes: & in hac præcipuè vrbe per
multi sint, qui hoc sanctū Sacerdo-
tij nomen, quæq; sunt huic nomini
apta & consentanea, summa cum in-
nocentia religioneq; custodiant, Et
tamen in hac vrbe, his quoq; vrba-
nis vitijs, præsertim avaritiæ, in qua
maxi-

maximè populus offenditur, reprimendis ac moderandis, & ad veterem morem, castum illum ac modestum redigendis : accersiti sunt ab hoc sapientissimo & optimo Pontifice ex varijs orbis terre locis delecti viri, ijdemq; in summo honoris gradu positi ab eodem & collocati, quo maiore præditi autoritate curam hisce rebus & diligentiam adhibeant. Et res quidem adhuc varijs disputationibus extracta, (non enim desunt, qui diuersas partes tutantes & propugnantes, aliquid aliquando boni & æqui dicere videantur) ad extremum appropinquanti iam conuentui, & in eo summi Pontificis consultissimæ, vnà cum concilio, deliberationi reservata est. Sed vt aliquando veniam Germani ad ea, quæ ab istis qui se à communi Ecclesia disiunxerunt, odiumq; & inimicitias contra Apostolicam sedem sunt professi, tum nobis obiecta sunt, tum etiam ab eis ipsis fiunt ac perpetrantur : Vos primum, id
quod

quod æquissimum est, rogatos vo-
lo, vt verba mea attentè audiatis.
In quo verò gratia præterea ac be-
neficiũ quoddam à vobis per me
petitur, summoperè vos obtestor
atq; obsecro: vt donec animus meus
erga vos fuerit perspectior, & planè
vobis cognitus: quem res diēsq; ipsa
quotidie magis magisq; declarabit,
aliquam de me interim vsuram
bonæ opinionis suscipere velitis,
meq; amantissimum nominis Ger-
manici, studiosum vestrę laudis, pa-
cis & concordie cupidissimũ con-
ciliandæ, promptum ad ea omnia
pro vobis & sentienda & suadenda,
quæ pro loco hoc, pro honore
quem gero, agi & tractari & per-
suaderi per me poterunt, credere atq;
que existimare. Quæ si de me opi-
nio vos vnquam faller, tum tu De-
us optime max. qui omnia cordium
arcana nosti & perspicis, ita iube-
to & agito, vt me quoque spes
illa quam de tua erga me mise-
ricordia & benignitate habeo, de-
cipiat

epiat atque fallat. Non ego is
sum Germani, qui alios decipere
velim, in quo ipso me maximè
inprimisq; decipiam. Didici enim
vereri, & recte colere Deum: à
quo se maximè disjungunt, qui
alios maximè circumuenire studēt,
Equidem sum ipse grauib; delictis
pro humana fragilitate coopertus
& penè oppressus, sed tamen in his
omnibus abest à me malitia, &
studium ac voluntas quempiam de-
cipiendi: proximo enim meo ita
sum affectus ferè vt mihi ipsi. Itaque
quanto me affici dolore putatis ex
his dissidijs ac dissensionibus, quæ
tam perniciosæ & graues in Chri-
stiano nomine excitatæ sunt: nostra
illæ quidem non nihil etiam culpa:
sed tamen multo maiore eorum, qui
odium acerbum & inexaturabile
contra nos cum cepissent, quo pro-
iectius iracundiæ frena laxarent
suæ, omnes & diuinas & humanas
leges, omnes veteres mores, om-
nes superiorum atq; inferiorū ordi-
num

num distinctiones, curationes, gradus miscere & confundere sunt conati: quantis vestris Germani detrimētis atque damnis, quoue Germaniæ malo, vos primi experti estis: nos paria nunc prope & similia inuecta vbique penè per hos eosdem ipsos omnium bonorum morum legumq; cōtemptione sentimus. Qui primum ita dicunt: Rom. Pontifici non cōuenire, neq; id rectum æquū esse, vt is quicquā accipiat emolumentū & commodū ex ijs, in quibus vel soluit legibus homines, cum illi sibi hoc concedi & indulgeri iusta de causa petunt: vel qui prius in leges commiserint, eos ad pristinam gratiā integritatēq; restituit, Quam ego quæstionem sæpius Germani ita vidi agitari, atq; in vtramq; partem tot argumentis disputationibusq; defendi: vt nondum etiā plānè constitutum videam, quid iudicandum sit, Quòd si in eam ego partem fortè propensior sum, vt in soluendo legibus maior mihi cautio adhi-

adhibenda esse uideatur: in restituendo quidem & in integrum reconciliando eos, qui contra leges fecerint, erit ne quisquam tam iniquus ipse, qui neget esse æquum aliquam his multā pœnæ nomine imponi. Nā quod de dimidijs partibus fructuum conqueruntur, quas in conferendis sacerdotijs Pontifex sibi reseruat, nullam in eo profectò intelligo esse iustæ querelæ causam. Quid enim sūmus Pontifex qui hūc locum atq; honorem ita sustinet, ut sit cunctorum causis precibusq; audiendis & priuatim & publicè quotidie expositus: à quo omnis omnibus petitur, aut leuatio, si quis onere conscientiæ se oppressum uideat, aut consolatio, cum ad spem æternæ uitæ quispiam, quam crimine suo amiserat, restitui sese per eum ipsum cupit, quem scit unum in terris hac cælesti potestate præditum esse, qui fauet ingenijs, qui virtutes ornat, (de vero & probò Pontifice nunc loquor) qui circumspicit omnia,
E attenteq;

attentèq; considerat, ne qua ex parte integritas fidei catholicæ, in qua potissimum salus nostra consistit, alicuius culpa & scelere etiam in aliorum perniciem lædatur: qui omnibus beneficus, omnibus est salutaris: Iste inquam qui laborat assidue & uigilat, quò Christiana res in suo honore officioq; contineatur, nullis ne commodis, nullis ne præmijs ab his eis ipsis quos tutatur ipse atq; conseruat, dignus est iudicandus: Quis unquam muneri ulli publico curationiue præpositus est, quis in magistratu locatus, cui non de publico stipendia sint constituta: cum nemo suo ære militare cogatur, cum qui altari seruit, de eodem altari debeat uiuere, & si spiritalia seminamus, (ut uerè diuinus ille doctor gentium inquit) num indignum est, ut metamus ea quæ ad victum carnis pertineant: Quòd si de fructibus sacerdotiorum, in quos magna est summi Pont. potestas & iurisdictio, nonnulla

nōnulla tamē quorundā est quere-
la, quid tandem isti Ro. Pontifici
quo decus ille & amplitudinē suę
auctoritatis retineat, esse indulgen-
dum aut concedendū putabūt. At
contra ego dico, minus gratē multō
minusq; liberaliter à populis agi,
gentibusq; Christianis erga summū
Pont. q̄ conueniat certē iustumie
sit: cum appareat qd Iudæi Deo pre-
cipiente (qd tamē præceptū ad nos
quoq; peruenit) suo Pōtifici tribue-
re sint soliti, Qui primum decimas
oīm suorum fructuū quos annis sin-
gulis ager extulisset, ad sacerdotes
suos & Levitas qui suę cuiusq; trib⁹
essent, fideliter omnino atq; integrē
deferrebāt. Urgebat enim in eo præ-
ceptum Dei grauitè minitantis, si
qui fraudem ullam aut deductio-
nem in decumis fecisset. Tū dein-
de collectis & coaceruatis decu-
mis, ex omni ea summa, decuma
rursus pars Iudeorum summo Pon-
tifici erat assignata: Et præter
hoc decumarum vectigal sanē
E 2 per-

pergrande & ad retinendam Pontificatus honestatem idoneum, victimæ præterea, & quæcunq; dona templo offerebantur, quæ & opulenta admodum, & quotidiana penè erant, summo Pont. sacerdotibusq; cædebant, ut meliore illi aliquanto conditione, inchoatæ religionis atq; adumbratæ fuerint auctores, quam nos perfectissimam saluberrimamq; administremus. At habet Pontifex terrenum multorum populorum dominatum, ex quo vivat, & vnde honestè dignitatē tueatur suam. Quid ciues qui patrimonium suū privatim possident, cum ad rectionem Reip. sunt uocati, num ideo minus publica mercede sunt honestati? Quod quidem optimo iure fit. Quia enim curare aliorum res, omīssis suis coguntur, iccirco illis præmium publicè est constitutum, ne duplici damno afficiantur: sollicitudine animi uidelicet in rebus alienis, detrimento in suis. Quare Pontifici quoq; max. huius

huius ipsius gerendi Pontificatus nomine, aliquid profectò uel imprimis tribuendum est ab ijs ipsis, qui eius uigilantia diuinaq; potestate, pacem amicitiamq; cum Deo, & ad illius gratiam aditum habituros se cõfidunt. Nam quòd dimidię illæ partes ad bellum instruendum contra Turcas, decretæ olím sunt, fuit quidem illa ratio decernendi, Quod uerò minime in id bellum erogentur, sed scribis & confectoribus diplomatum sunt assignatæ, (hoc enim aliquos audio queri) primum quia non omni tempore occasio est bellandi, tantisper illæ pecuniæ in tuto positæ sunt, neq; id absq; utilitate & emolumento publico: Deinde quoties bellum illud necessariò susceptum est, num quando Romani Pontifices sumptui & labori suo pepercerunt, quo cõmunẽ rem Christianã eo in bello adiuuarent. Atq; ego de antiquioribus Põtificibus nihil dico, totumq; hoc ad illarum rerum scriptores reijcio:

mea quidem ætate, quod ego scire
possum, propterea quod intimus
fui duorum Pontificum consilijs,
aureum nummum trecenta ampli-
us milia in id bellum scio erogata
fuisse, cuius quidem erogationis
commodum magna ex parte Ger-
mania sensit: quam cum his pro-
ximis annis, infinita propè cum
manu & robore maximi exerci-
tus Turcarum Rex appeteret,
vestra quidem ille inprimis Ger-
maniui atq; virtute, sed magnis
quoq; submissis ab hac sancta Apo-
stolica sede auxilijs, turpiter est
repulsus: ut nemo de dimidijs illis
partibus iure iam conqueri possit,
quasi illæ alios in vsus auersæ sint,
ac non eo quò institutæ fuerant
conuersæ. At mali quidam Pon-
tifices fuerunt, qui & his ipsis ue-
stigalibus & omni diuina hu-
manaq; potestate deterrimè sunt
abusi. Tu ergo, qui te à commu-
ni Ecclesia separas, & à Christi-
anæ charitatis ueritate desciscis, ar-
gue illos

que illos si ita uideatur, qui impro-
be se gesserunt, in quo nostrorum
quocq; permultos habebis fautores,
qui te collaudent & probent, iu-
reque malos abs te reprehendi fatean-
tur. Ipsum autem honorem sum-
mi Pontificatus, ipsam caelestem di-
uinamque potestatem per quam cuncta
certe Europa (ut de reliquis orbis
terrae partibus nunc taceam) tuaque
in primis Germania, ad spem ne-
quaquam ambigam beatæ in caelo as-
sequendæ immortalitatis olim ere-
cta edoctaque est, iusta ueneratione
prosequere. Hoc enim sic agendo,
& virili dolore permotus, & Chri-
stiana simul charitate uidebere esse
præditus. Propter odium autem
quantumuis iustum aduersus quos-
dam, qui malè præfecti rebus di-
uinis, deterius etiam illas admini-
strauerunt, uelle eripere Pontifi-
cibus suum honorem, eosque in or-
dinem cum cæteris episcopis re-
digere, pugnareque ut eximatur
è catholica Ecclesia Principatus,

quo vniuersus fidelium cætus in fide & in officio erga Deum continetur, nunquam Christiani hominis habitum iri puto, cum tamen, quicquid dicant peruersi homines & pacis concordiaeq; inimici, Petrus huius terrenæ Ecclesiæ fundamentum solus sit. Est enim illi peculiariter dictum, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, quod etiam in græca lingua planius atq; lucidius intelligi potest. Non enim differt in ea, Petra à Petro, sed vtrumq; verbum eadem significatione petra est, Cum ergo Dei filius Simoni commutauit nomen, eumq; Petrum uoluit appellari, id illi nomē tribuit, quod maxime aptum & accomodatum fundamento est, quo neutiq; nomine cæteri Apostoli sunt uocati, Petrus itaq; unius Catholicæ Ecclesiæ fundamentum est, super quo tota consistit ædificatio, neq; ea uerba in Euangelio, quisq; unquam Pontificiæ potestati obtrectans, aliter poterit inter

terit interpretari, sit licet ille ingeniosus, sit astutus, sit vafer (quemadmodum quidem esse multi concupuerunt) nunquam inquam, ita adorabit interpretationem suam, ut in ea æquis & eruditis mentibus satisfaciat, sunt alia quidem loca in Euāgelio complura, quæ hoc ipsum confirment & corroborēt, quod etiā orbis vniuersus ab initio generis nominisq; Christiani perpetuo cōprobauit: sed nos orationem, nō disputationem teximus: & vnus hic locus ad demonstrandum satis est, esse Rom: Pontifices apud Christum idem illud ipsum, quod apud eundē fuit Petrus: si quidem non vnus homo à Christo Pontifex factus, sed in homine vno instituta Pontificia potestas est. Quod & in Saule factum legimus, in quo non hominis vnus honor sed regnum ipsum deinceps est Iudæorum nationi constitutum. Quæ cum ita sint, fuit ne æquum (vobis ego loquor, qui diuersa sentitis) Romanos Pont. tot

onerare conuitijs, & tam multa pro-
bra in eos iacere, vocareq; Anti-
christos, qui Christi ipsius certifi-
simi Vicarij sunt: quorum si mo-
res aliquorum parum vobis erant
probatj, debebat tamen vel Pon-
tificatus dignitas, vel vestra mode-
ratio, vel charitas Christiana, vos
ab istiusmodi insolentia reuoca-
re: cum præsertim in his quæ ad
veram fidem, verumq; DEI cul-
tum maximè pertinēt, in quo præ-
cipuè salus nostra est posita: nun-
quam Pontifex Max. impiè sen-
sisse, aut aliena & praua statuisse
intelligatur. Verùm, esto, con-
cedatur vobis, malos maledictis
& verborum licentia esse conscin-
dendos. Quid probis quid innocē-
tes: quid religiosis eisdem ne conui-
tijs videntur onerandi? Qui verò
nunc gerit Pontificatum & sustinet,
hortator pacis & compositionis pu-
blicæ Paulus 3. qui armis semper
abstinuit, quæ ex superioribus Pō-
tificibus nonnulli (ne grauius quid
dicam)

dicam) fatis incommodè tractauerunt, inq̄ eo ipso ostendit, se nullis factionum præmijs contaminatum esse, nulla extraordinaria cupiditate transuersum agi, qui edixit commune omnium gentium Christianarum Concilium, quod vos maximè petere & flagitare solebatis; nunc posteaquam indictum & constitutum est, fugere illud maximè & declinare conamini, quem ad numerum vobis videtur esse aggregandus? Quem etiam, cum causas in medium adduceretis, quamobrem ad concilium non essetis venturi, reum vos facere velle professi estis: & illud verbum inhumanum & insolens, à quo quidem verbo maximi quondam Imperatores, & summi in terris Reges proferendo semper abhorruerunt, vos nequaquam eius authoritatis homines, inconsiderata quadam mentis temeritate protulistis. Quanq̄, quid ego disputem quo animo sitis erga Pontifici-

um nomē, cum videam leges & decreta, quæ à summis Pontificibus, quoquo tempore facta & promulgata sunt, omnia à vobis vno ordine repudiata esse & abiecta. Et quò vestrorum animorū moderatio, Evangelijq; disciplina, quam sequi vos prædicatis, magis appareret, in concione gregalium vestrorum ignibus etiam tradita, Quibus tamen legibus & decretis, multa ad abstinentiam, multa ad frugalitatem, plurima ad seruandam integram atq; incorruptam in Deum fidem præcepta erant & constituta, per quæ nos illa cum custodissemus, & in hac vita sobrii atq; casti, & ad beatorum numerum in altera possemus esse ascripti. At enim sobrietas ista & continentia minimè vobis placuit. Alios saltem ne corrupissetis: nunc vestro exemplo, vestra imitatione, vestris suasionibus, plurimi proruptis & conculcatis sanctis legibus, ad multa intemperantiæ genera se proripuerunt, Est enim facilis vulgi indu-

inductio ac deceptio, Cum sub falso religionis nomine, cupiditatibus libertas & licentia proponitur. Quo in genere decipiendi ac circumueniendi, vos nimirum assidui & perdiligentes fuistis. Iam ista sollicitatio vestra & curiositas fallaciae plena atque insidiarum, quo procliuior vobis atque explanatior esset, dogma illud imprimis, tanquam propugnaculum causae vestrae proposuistis: **SOLA** in Deum fide homines effici iustos, ad iustitiam in nobis conficiendam bona opera nil referre, Qua quidem voce per populos promulgata, auctoribusque auditis: quis non intelligat, maximos motus animorum, id quod factum est, necessario fuisse concitandos? Cum enim credere in Deum facile sit: difficile autem cupiditates suas temperare: nemo paulo mobilior atque imperitior esse potuit, qui non exiguo illo credendi negotio, liberam suis cupiditatibus inseruiendi facultatem redimere sibi vellet, Quod sanè à vobis
vastre

vafre & maliciofe factū est: vidiftis enim fi maneret concordia in Dei Ecclesia, fi ftatus Germaniæ pacatus effet, fi bonis artibus ad aliquam dignitatem effet accedendum: Vos (de primis illis authoribus feditionum loquor) non cum fortaffe locum quē cupiffetis, habituros. Itaq; in nouandis rebus, in patria gente ueftra nationeq; perturbanda, omnem prorfus operam & induftriam ueftram pofuiftis: quòque frequentiores ad vos concursus hominum imperitorum fierent, folius doctrinam Euangelij populis eftis profefsi, fanta ô summe Deus præclaraq; profefiione, fi tamen vobismet ipfi nō repugnaretis. Nunc nihil Euangelicū cognofcimus in vobis, præter ipfam vocem. Sanctum Euangelium, vnicā Dei fponfam & immaculatā vult effe Ecclefiam, vos & vnitatem ab ea & pudicitia omne decus ueftis multis probris & conuitijs abftuliftis: vult nos concordēs in vno corde cunctos, & in anima

anima vna esse, vos odijs atque dis-
sidijs omnia repleuistis: vult Chri-
stianum genus vno Christi corpore
totum comprehensum esse, vos cor-
pus istud ipsum cruenta in frustra-
iam complura, miseracq; fragmenta
discidistis. Etenim quot à vobis iam
errantium sectæ, neque Ecclesiæ Ca-
tholicæ consentientes, & à vobis
quoque ipsis alienæ, prodierunt:
Quod quidem non iniuria accidit:
vbi enim semel ab vnitae Ecclesiæ
& ab vnus in ea rectoris authorita-
te discessu est, nõ est præscripta cuiq;
neq; firma & rata lex vlla viuen-
di. Sed vt redeamus ad Euange-
lium vestrum: cuius vnus secta-
tores vos esse affirmatis. Fuit ne
Euangelicum, tot serere dissensio-
nes, rerum atq; hominum ordines
conturbare, dare arma plebibus ad-
uersus rectores suos, totam Germa-
niam incendere, cæde, tumultu, di-
scordia, direptione & Nisi forte
illud vel maxime Euangelicum est,
(audite vos qui talia perpetrastis,
maxima

maxima enim cum attentione & diligentia à vobis est curatum) quod bona Ecclesiarum diripuistis, possessiones occupastis; templa Deo immortalì consecrata, solo æquastis, scilicet vt Dei ipsius omnipotentis non veneratio solum, verum etiam memoria in illis locis moretur, quo solutiore animo vos ex manubijs nō hostilibus, sed diuinis, vestræ auaritiæ & cupiditati suppeditaretis. In quo fuistis etiam Turcis hostibus crudeliores: Illi enim templa vero Deo dicata si quando vi & armis cæperint, in alterius eam vsu religionis conuertunt: falsæ illius & mortuæ: quis negat: sed tamen etiam si veritatem cultus amittunt, nomen tamen Dei & religionis retinent. Quod vos ipsum quoque funditus sustulistis: nihilq; magis cupere vos ostenditis, q̄ vt memoria hominū de ea re factōq; vnā vestro omnis extingueretur, nempe vt obliuisceretur cuncti aliquando & nescirent, loca illa quondam Dei
sacra

facra fuisse, agros, possessiones, edifici-
ficia, prædia quæ à pijs olim uereq;
Christianis hominibus ad uictum
ibidem deseruientium Deo, & ad
impensam quotidiani sacrificij as-
signata fuerant, per Euangelicos
uiros, scilicet ut Euangelio aliena
rapere iubenti, ab ipsis obtempe-
raretur, fuisse interuersa atq; ho-
rum malorum, aliorumq; complu-
rium (ut dixi) origo & fons inpri-
mis fuit uestra egregia illa positio,
quam iactare ac proponere omni-
bus soletis, Fide uidelicet in De-
ũ SOLA, iustitiam nobis, non etiã
bonis operibus acquiri. Hæc pro-
positio aditum uobis ad commo-
uendos simpliciorum animos, hæc
occasionem diripiendi patrimoniij
Ecclesiastici præbuit, à uobis simu-
lâtè & fallaciter iactata, à plurimis
propter imperitiã propter uè li-
centiæ solutioris cupiditatem ala-
criter suscepta. De qua quidem po-
sitione nobis dicendum est, ut quã-
tum cum Dei ope poterimus, qui-
F busdam

busdam malitiæ fraudisq; tegumentum, alijs falsæ errorem opinionis auferamus. Etsi sunt inter uos nonnulli modestiores, qui temperatius agunt, atq; ut ego intelligo, etiam eruditius, qui bonis operibus aliquem relinquunt locum, & ea tamen opera à iustitia seiungunt. Quibus cum potissimum agendum mihi est, qd enim antea effusè prorsus & petulanter, primis ab auctoribus huiusmodi dissensionum, in populo proferebatur, fidem in Deum SOLAM iustos nos efficere, opera nobis bona ad iusticiam nil prodesse, uel potius ea omnia peccatum esse, id isti cautius & modestius tractant, bonaq; nobis opera necessario suscipienda esse dicunt, quò sic præcipienti Deo in illis per nos obediatur. Ea tamen negant ad iusticiam in nobis ullius esse momenti, quippe cum fide SOLA iusti facti iam fuerimus: quam ego conclusionem, quo pacto confirmari & sustineri possit

possit non video. Primū ita quæ-
ro: Si quis opera non bona sed ma-
la efficiat, is ne fide SOLA erit iu-
stificatus? Non accidet hoc, inquit,
fidem enim ipsam bona opera con-
sequuntur. Atqui istud ipsum quæ-
ro: Sequantur ne fidem opera bona
necessario, nec ne sequantur? Si
necessario sequantur, quid attinuit
ab ea iustitia quæ per fidem impri-
matur, opera bona seiungere? cum
ea ita complexa & cognata ipsa cū
fide sint, ut simul cum ea adsint, et
simul cum ea iustificēt, tanquam ad
rationem fidei substantiamq; per-
tinentia. Quod enim stare per se
sine altero non potest, habet il-
lud certè quo sine non potest esse,
ad naturam suam penitus adiun-
ctum: simile ergo esset, dicere fi-
dem SOLAM iustificare, ut si di-
ceret Iudæus, legem Moysis SO-
LAM iustos nos efficere. Quod
pronūciatū, plures haberet intelli-
gētias, uel. n. significaret, extra legē
Moysis neminem posse iustum esse,
F 2 quod

quod nos de fide Christi uerissimè
dicere possumus, extra quam qui
sunt, tantum absunt à iusticia, quã-
tum à ueri Dei & eius filij notione:
vel cum proferret legem, totam in-
telligeret, totãq; ab ea nobis iustici-
am asseueraret dari, cum uidelicet
non solum vnum Deum colere-
mus, sanctumq; ipsius nomen ve-
neraremur: sed cum parentibus pie-
tatē, cum proximis humanitatem,
cum omnibus innocentiam, cun-
cta deniq; decalogi præcepta cu-
stodiremus. Quam nos sententiam
eandem in fide Christi sequimur.
Est enim fides amplū nomen & fœ-
cundū, quod in se continet permul-
ta, quæ & in credendo Deo & in
agēda nostra vita seruari nobis præ-
cepta sunt, quæ si compleamus, tum
merito iusti per fidem efficiamur,
ita fide simul, bonisq; operibus iusti
sumus. Quod si Iudeus ubi dixerit le-
ge iustos nos fieri, non de uniuersa
intellexerit, sed unam aliquam ex
ea decerpere uoluerit partem, uerbi
causa

causa, primū decalogi præceptum:
& affirmauerit, si vnū tantum Deū
coluerimus, nos fore statim iustos:
hic ab ipsamet lege euestigio redar-
guetur, quæ extremis in execratio-
nibus, quas cœlo & terræ, Deo &
hominibus, auctor ipse legis, siue
adeo minister Moyses uult esse ma-
nifestas, eos omnes execratur, qui
non unum tantum hoc mandatum,
quanq̃ præcipuum id & maximū,
ut vnum Deum colamus solum, sed
qui non omnia ad vnum præcepta
legis custodierint, Quæ execratio
eam vim habet: ut quisquis quanq̃
vnum Deum colens atq̃ agnoscēs,
in alio legis mandato offenderit,
hic non modo non iustus, sed legis
totius uiolator esse censeatur. Sic
istos SOLA ex fide iusticiā in no-
bis constituentes, hoc est deli-
bantes ex Euangelio partem illam,
quæ solum in credendo & Deo
ipsi confidendo sita est, quasi in
sanguine & cruce Iesu Christi fi-
lij sui Domini nostri Deus nobis

omnia peccata nostra ignouerit: & ex hac nostra in Deum credulitate & fiducia iusticiam nobis, subito agnasci affirmantes, ipsum Euangelium pluribus quidem in locis redarguit, quæ loca à multis quotidie iactata & peruulgata nos in præsentia breuitatis causa omittim⁹. Vnum tantum ex Euangelio afferemus locum, in quo apertissimè maximeq; appareat, quantum ad vim rationemq; iustitiæ in bonis operibus situm intelligatur: etenim hoc arbitror efficit in nobis iusticia, quæ eadem in sacris literis bonitas & innocentia, & erga summum Deum pietas, in proximum fides, humanitas ac misericordia est, ut per eam digni cœlestibus præmijs simus. Quid enim aliud est iustificare, quàm facere iustum & bonum, in quo simul cum fide erga Deum sanctitas morum & omnis actio recta continetur: Cum ergo dominus Iesus supremum illum in
Euan-

Euangelio denunciat iudicij diem, quo omnes omnino homines, quicumque sumus, fuimus, erimus, ante illud horribile tribunal constituemur: qua se voce vsurum, postquam iudicium fecerit, profitetur: Nonne ad bonos quidem & electos ea, qua opera illorum misericorditer facta collaudans, regnum se illis propterea perpetuum dare pronunciat: quia cum me videritis esurientem, inquit, pane vestro recreastis & pauistis: cum nudum, uestistis: cum in vinculis positum, vestro ad me accessu consolationeque fouistis. Ad impios autem, immiseri cordes contraria. Si ergo iustitiae in nobis effectus, remuneratio regni est, atque id regnum, testimonio Iesu Christi operibus bonis est destinatum: quis erit tam auersus a vero, qui opera ad iusticiam bona conducere non putet: Quod si opera bona non necessario fide consequuntur: & ea sunt tamen propter

pter mandatum Dei suscipienda
(hæc .n. erat altera diuisionis pars)
occurro statim, itaq; insisto, cedò
hominem igitur credentem quidem
in vnum Deum & per Iesum Chri-
stum sibi ignotum putantem, licen-
tius hoc autem & liberius cupidi-
tatibus obsequentem suis, quod ni-
hil omnino de iusticia quam per
fidem acquisierit, detractum iri per
mala sua facinora putat, Quod tum
monstrum statim, quod prodigi-
um mihi dederis. Quanquam
huiusmodi quidem monstra per
multa iam pridem conflata in ve-
stra Germania sunt, Atqui hoc
quod ego peto, facile sanè est, idq;
accidere quotidie potest, si quidem
non est necesse opera bona cum
fide omnino esse coniuncta. Tu
verò qui iusticiã in fide SOLA cõ-
stituis: si hunc cum talis sit, qua-
lem ego descripsi, fide ex SOLA
reputas iustum, nonne honorem
sancti nominis iniquitati &
intemperantię intelligis te deferre?
At

At enim plura sunt elogia in sacris
litteris, quæ hoc ipsum disertè enun-
cient. Iusticiam fidei videlicet ab
operibus seiungi: quod princeps ille
omnis Christianæ sapientiæ Paulus
sæpenumero repetit, Arbitramur,
inquiens, hominem iustificari fide,
non operibus. Et alio loco: Gratia
seruati estis per fidem, idè; non ex
vobis, Dei donum est, non ex ope-
ribus, ne quis glorietur. Item quia
scribit, quod iusticia nunc Dei sine
lege facta est manifesta, ea iusticia
scilicet, quæ sine legis operibus iu-
stos nos facit. Quod magis vt con-
firmet, subiungit, omnes qui pecca-
uerunt, & indigent gloria Dei, iu-
stificantur gratis per ipsius gratiam,
per eam redemptionem quæ est in
Christo Iesu. Hæc ego elogia & ve-
rissima esse assentior, & à tãto Apo-
stolo diuinitus iudico fuisse scripta.
Non tamen ex eis vt concludatur,
fidem seorsum ab operibus bonis,
nos SOLAM iustificare. Ac quod
opera quidè sine fide, quæcunq; illa

sint, nihil nobis conducant ad Christianā iusticiā, & confiteor planè, & pleno ore pronūcio. Quod autē fides SOLA, nulla omnino habita ratione operū, iustos nos efficiat, id mihi videtur eidem Paulo & scripturæ esse contrarium. Christus dixit: Amici vos mei tunc eritis, si egeritis ea, quæ præcipio vobis. Et alio loco: Veniet filius hominis, & reddet unicuique quod suis operibus quisque fuerit meritus. Et Paulus: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. Et alio item loco: Nos spiritu ex fide spem iustitię expectamus, vbi fides spem creat iustitię, non statim iusticiam ipsam. Quanquam quid testimonia in hanc operum partem colligo: cum cuncta nos ad bona opera adhortetur scriptura, tanquam nobis necessaria ad salutem, cui quidem parti operum consulendum etiam fuit, tum vt veritati satisfieret, & conscientię, tum ne spoliatis hoc decore

decere rectis actionib⁹ nostris, quasi
eæ minimè ad iusticiam sint vtiles,
illicium improbis imperitiq³ dare-
tur, non ex præcepto & lege, sed suo
cuiq³ arbitrato viuendi. Nunc in-
eunda nobis ratio concordia est,
illudq³ demõstrandum, alterna elo-
gia ex scripturis nequaquã inter se
esse contraria. Quod vt perspicuè
magis pateat, ab aduersariorum
confessione faciemus initium. Vos
fide ex SOLA iusticiã nobis insinua-
ri exponitis, ea re quidẽ, quòd vbi
quis ad credendum hoc accesserit,
neque ad credendum solum, verum
etiam ad confidendum, quòd Deus
omnipotens pater omnis misericor-
dia, in sanguine filij sui & morte,
quam is pro nobis vt satisfaceret,
nostraq³ deleret peccata, perpessus
est, delictis nostris veniam dedit,
remissioq³ in nobis peccatorum
est facta, statim per Christi meri-
tum vna hac fide, quæ non cre-
dulitatem nobis tantum, sed fidu-
ciam

ciam etiam absolutionis nostræ & cum Deo ipso reconciliationis afferat, nos effici iustos. In quo ex vobis quæro, vtrum charitas cum hac fide iuncta sit, & societate iustificandi cum ea coeat: an hoc in officio à fide sit seiuncta: vos quidem eam repellitis, & ad alia opera illam reijcitis, cum hoc absurdum protinus eueniat, charitatem, quæ maior fide sit in effectione iusticiæ, qua nullum opus dari potest præstantius, nullam partem in nobis neq; vim obtinere. Illud præterea docto homine indignum: quod, cum istam ipsam fidem, in qua vna hæretis, à spiritu sancto nobis conceditis dari, non videtis eam in amore & charitate esse datam. Quid enim aliud Spiritus sanctus est, q̄ amor? Quod etiam vt prætereatur, cum fidem esse fiduciã affirmatis, qua certo confidimus nostra nobis peccata à Deo per Christum fuisse ignota, spem, quamuis imprudētes, in hac fiducia inseritis: non enim sine spe potest esse fiducia.

Quòd

Quod si spem, profectò etiã amorẽ,
sic enim confidimus nostra peccata
nobis condonari, vt non modo id
speremus, sed etiam amando optan-
doq; expetamus vt ita sit : quoniam
omnis ratio spei atque fiducia, qua-
cunq; versetur in re, amore rei illius
nixa est quam nos esse adeptos aut
adepturos confidimus. Ita in fide
vera spes, & charitas sic implicita
est, vt nullum eorum possit ab alijs
diuelli. Quomodo igitur opera cum
fide simul necessario iustificant: cum
sæpe absq; operib⁹ faciat SOLA fi-
des iusticiã, vt in latrone fecit, vt in
alijs multis, quos ex historijs Eccle-
siasticis possumus colligere: Nem-
pe, Quia habitus iusticie, quo ad be-
ne operandum propensi efficimur,
fidei ipsi ab initio statim propter
amorem & charitatem est annexus,
vbi enim amor Dei inest qui in ve-
ra illa fide protinus elucet, simul illa
subitò adest propensio animi & co-
gitatio : esse in actionibus rectis
amori nostro in Deum, & Deo ipsi
fatis-

satisfaciendum, admonenti nos illi
& docenti, si diligamus eum, vt
mandata eius seruemus. Hic inte-
stinus iusticiæ habitus, non confla-
tus ex operibus & actionibus no-
stris, sed cū ipsa fide charitateq; con-
iūctim diuinitus nobis impressus,
is ille ipse est, qui iustos nos facit.
Et sanè cōueniētius est, vt à iusticia
iusti, quàm à fide nominemur. Tam-
etsi (vt dixi) omnia hæc in vnum
connexa sunt & cohærent. Hunc
habitum præclare exprimit Pau-
lus diuinis illis verbis, quibus ad
Ephesios vtitur, sic scribens:
Gratia seruati estis per fidem idq;
non ex vobis, Dei donum est: Non
ex operibus, ne quis glorietur, Dei
enim ipsius sumus effectio, ædifica-
ti in Christo Iesu ad opera bona,
quibus præparauit Deus, in illis vt
ambularemus, Ad Deum itaque
per Christum accedenti, statim ad
rectè faciendum prompta facilitas
quædam & voluntas bona agna-
scitur. Porro iste ipse habitus iu-
sticiæ

sticiæ tunc absolute in nobis perfectus est, cum explicat sese, & exhibet in sanctas actiones : exercitationemq; continet iusticiæ cum ipsa exercendi voluntate coniunctam. Ipso autem fidei initio, aut cum spatium non est rectè faciendi, licet totam perfectionem iusticiæ non teneat, idem tamen nobis potest ad salutē quod absoluta plenaq; iusticia. Quam quidem etiā distinctionem, alio loquendi modo scriptura ipsa denotat, vt cum loquitur de Abraā: Quod credidit Abraam Deo, & reputatum est illi ad iusticiam, hoc est, perinde habitū in eo, ac si iusticiam totam iam impleisset. Quod idem Paulus, credēti, inquit, in eum qui iustificat impium, fides hæc ea ipsa reputatur ad iusticiam. Quibus ex omnibus patere planè iam arbitror opera bona cum fide ad iusticiam constituendam in nobis ita esse necessaria, vt nihilominus Deo, pp̄t abūdantiā bonitatis & misericordię suę, solo in nobis interdū
iusti-

iusticiæ habitum, quem ipsemet in nobis effinxerit, etiam nullis consecutis operibus contentus esse soleat. Hac controuersia imminuta (mihi ut videtur) reliquas quæ supersunt, quæ sanè plures existunt & variæ, quoniam earum non est huius temporis tractatio: præsentî disputationi, si quando congregari dabitur, reseruo & relinquam. Nunc hoc dico, hanc positionem, quam vos, quibus fuit seditio, quæ patriæ vestræ quies iucundior, in mediū protulistis, atque eam passim inter homines iactandam diuulgandamque curastis, videlicet ex fide SOLA iusticiam, non etiã ex operibus bonis constitui: facem extitisse tantorum incendiorum, quibus hoc tempore, instigatoribus vobis, correpta omnis Europa est. Quid? vosne forte pœnitent tantæ authores in Christiano nomine calamitatis fuisse: an si quando oculos in cœlum attollitis, atque illa regna diuina & immortalia quæ Christianis hominibus

nibus & cuncto generi nostro, à
Deo parata & proposita erant, mul-
tis per vos interclusa atq; erepta co-
gitatis, nulla animos vestros attin-
git consideratio, non posse cœlum
patere uobis ipsis, nisi per pœni-
tentiam fueritis restituti, quod cæ-
teris per uos sit obseratum et clau-
sum: Quid est quod grauius ferat
pater omnium nostrum præpotens
Deus, quàm esse astutos homines,
qui sui quæstus, aut alicuius acqui-
rendæ potentiæ causa, aut quò ira-
cundiæ, aut quò intemperantiæ sue
seruiant, simpliciorum animos in-
ducant in fraudem: eosq; à præmijs
cœlestibus auertant, quæ præmia-
talibus maximè prompta & propo-
sita sunt: Legite Euangelium ve-
strum, in eo Christus uos docebit
quod discere certè debuistis, quan-
tū hoc ponderis scelus, quanti ad
iram Dei excitandam momēti cru-
delitas ista sit: si tamen vestrum est
Euangelium, quod uos ad peruer-

G

si in-

se interpretandum legitis, ad decipiendum alios proponitis, ad perrumpendum leges omnes, tanquam machinam quandam adhibetis, factumque est per vos fundamentum salutis nostrae, perpetui iam multae exitus instrumentum. Nunc plebes Germaniae, multaque item ex illis, quos longe erat honestius suorum virtutem imitari moremque maiorum, quam a pristina sui generis nobilitate religioneque deficere, quam in praecipitem locum per vos sunt deducti: Quis iam confidat, quis sibi habeat persuasum, esse aliquod iter uere in caelum nos ducens: si circumferendi simus omni vento doctrinarum, ut Apostolus inquit, si nouis quotidie opinionibus & commutationibus rerum vetustarum, imbuendi animi sunt: Atque ea quae maiores nostri sanctissimi viri, iidemque doctissimi, de vita Christiana, de moribus, de ieiunijs, de abstinentia ciborum, de pietate,
de

de misericordia, de humilitate ani-
ni, de uotis quibus Deo obstringi-
mur, de ceteris uirtutibus diuini-
tus scripta, posteris pdiderunt, no-
uitijs quibusdā auctorib⁹ reprehē-
dentib⁹ illa, et quæ sensibus nostris
magis blādiānt, in mediū proferen-
tibus, à nobis sunt repudianda. Ni-
si forte credibile est, paucis truci-
bus, iracūdis, impetu magis ad om-
nia q̄ ratione delatis, in hoc extre-
mo tēpore, adesse Spiritū sanctū, q̄
tanto seculorū numero non affuerit
tot patribus sedatis, grauib⁹, rerū
diuinarum scientia & sanctitate
uitæ præclaris. At enim occasio-
nem uobis omnia sic peruertendi,
sacerdotum corrupti mores, &
Romana uicia præbuerunt (ferē
enim semper huc reuertimini, &
prætextum facinoribus uestris ex
aliorum culpa & facinoribus
sumitis) Ego sacerdotium non
exigua ex parte his tempo-
ribus contaminatum esse fateor,

& Romana vitia non probo : sed
ea tamen ad curandum dico esse
faciliora, quàm iniquitatem eo-
rum, qui, ut hominibus detra-
hant, ipsa etiam diuina inuiolata
esse non sinunt. Etenim huic sacer-
dotum morbo, quæ est adhuc à
uobis allata medicina? qui si res
prehensores uos morum & cor-
rectores uitæ sacerdotibus esse pro-
fitebamini, debebatis sanè ipsi si-
ne vitio vlllo & sine reprehensio-
ne esse. Nunc neq; nos a uobis vl-
lam in partem adiuti & subleuati
sumus, & quæ manebant adhuc in
Germaniæ populis virtutes, huma-
nitas, patientia, modestia, quibus
quidem virtutibus cum religione
coniunctis, vel maxime datum est
rapere cœlum & possidere: hæ
multis per uos, aut ereptæ peni-
tus, aut certè magna ex parte tur-
batæ & labefactatæ sunt. Quo enim
nos eramus (ut uos dicitis) auario-
res, hoc illorum virtus humaniter
feren-

ferentium, magis erat admiranda.
Sed si de morum correctione agendum est, propè adest concilij dies, eaq; appetere incipit, ad quam nos interfuturi publico in conuentu sumus, easq; & vitæ & auaritiæ noxas, quæ nobis exprobrantur, iudicio æquo subiecturi. Quod item uos facere oportet, ut ueniatis, uestrasq; de nobis querimonias coram exponatis, quo accusatores veri et integri, non falsi calūniatores esse videamini: quod hoc commodius facere poteritis, quòd sumus accepturi perhumanè & comiter. Non enim odio ferimur, non iniuriarum memores sumus: donamus ista omnia & permittimus Deo, uestram salutem communem, concordiam, honorem Germaniæ, publicum Christianæ Reip. bonū expetimus. Ac quemadmodum nos suscipimus & confitemur aliqua multa esse in hac urbe, quæ in his confectionibus di-

plomatum & concessionibus sacerdotiorum antiquit⁹ rectè instituta, paulatim postea detortis passibus ad nonnullā culpam sunt prolapsa, quod ferè vitiū & hominū & tēporum semper est cōmune, eaq; curanda & resecanda, vetustumq; ad morem redigenda censemus, cuius imprimis sentētiæ, summus ipse Pontifex est: Sic dolendum quidem nobis esset, sed tamen dolorem hunc moderatè ferimus, quod uos omnia passim nostra, ullo absq; discrimine, in culpam & crimen uocanda existimatis, cum (ut antea dixi) & virtutes in vrbe Roma vitijs multo sint potiores, & uos uideamus non magnis vestris virtutibus fretos, aliorum vitijs tam acriter insultare. Expilari quotannis Germaniam, & in hanc urbem aurum trāsmitti, vociferamini. Quis unquam interdixit nationibus hoc commercium, ut quo quæq; gens egebat, cum aliunde id expeteret, deferret ipsa

ipsa vicissim quoque aliud quiddam
ad illos indigentes vnde sibi sup-
peditabat? Et tamen nummus (ut
ego prædicari audio) sponsor est
rerum omnium quæ ad hominis
vitam necessariæ sunt. Aurum ex
Germania quotannis Romam?
Quid ad cæteras Prouincias in
quibus Germanica natio negoti-
atur? num ibi inueniunt gratis
Germani quod secum in patri-
am mercis & emolumentum repor-
tent? quanquam non eadem nec
uniusmodi omnis est negotiatio.
Etenim videtur hæc querimonia
pertinere uel ad dimidias partes
fructuum ex sacerdotijs uacanti-
bus, ut paulò ante dictum est,
de quibus qui queruntur, querun-
tur iniuria, uel quod isti clamitant,
quoniã in cõfectionibus expediti-
onibusque diplomatũ circũuentiones
& onera indies grauiora petitorib?
sacerdotiorum imposita esse dicun-
tur, quæ ego ignoro cuiusmodi sũt,

multos certè de ijs audio queri,
neq; nunc repugno, quin esse ali-
qua possint: iam enim falsus sum,
nonnullorum audivitatem curricu-
lo temporum longius progressam
aliquantum quàm decebat, cui
nunc retundendæ atq; in legitimos
finèis coercendæ, & consilia capi-
untur à summo Pont. & concilium
indictum est. Circumventores ue-
rò, si qui sint, ij non publicè, sed
priuatim improbi sunt, et fraudulē-
ti. Quod utinam genus hominum
ex Christiano dispereat. Nam quod
à vobis etiam prædicatum, & sæpe-
numero palam iactatum est, leges
omnèis pontificias, non virtutis
neq; continentix in populis infor-
mandæ, sed quæstus gratia fuisse
latas. Leges illæ ijs temporibus
latæ sunt, quibus nulla omnino
erat in Pontificibus avaritiæ suspi-
tio. Etenim, qui Pontificatum ita
tum accipiebant, ut illum esse sci-
rent pignus sibi certissimum ad
cruciatum

eruciatum & mortem pro Christo
perferendam, valde illi videlicet pecuniam concupiscebant, quam etiam cum haberent, in pauperes statim & in egenos erogare erant soliti. Quorum si beatissimæ & constantissimæ in testimonium Christi & fidei mortuorum famæ obtrectatis, quid tandem esse potest, quod laudando cōprobetis: leges illi condiderunt, quæ non ipsis emolumento, sed omnibus salutis esse possent & fœlicitati. Non enim cœlum, ut videmini vos existimare, voluptatibus corporis acquiritur, nec per libertatem carnis cœlestis vita obtinetur, sed compressa carne, cum libertas spiritus eminet & reuincta est, tum est via nobis ad scandendum in cœlū ardua quidem illa semper, sed tamen facilius expeditis & magis parata, quam illæ viam nobis leges munierunt: neq; aliud sanctissimi illi viri spectauerunt, quam ut carnalibus desiderijs, quæ nos

G 5 depri-

deprimunt in terram, amputatis & recisis, planius iter in cœlum & solutius haberemus. Eas leges vos posteaq̄ ꝑiecistis, & veluti cœnū pedibus cōculcastis, libertati Christianæ vos restitutos gloriāmini. Nēpe, veruntamen ei libertati q̄ carnis est, & non spiritus libertas, & ꝑꝑte-rea etiā minimè Christiana. Et tñ cū hæc molimini & permiscetis, vos solos profitemini esse Euangelicos, Scilicet nos ꝑfani, vos ꝑij: nos Deū minus rectè colētes, vos verā illius colendi scientiam vni habētes: à nobis scripturarum sensus absconditus est, apertus idē vobis & manifestus. Nos, qui veterum sententias & instituta sequimur, & Catholicæ Ecclesię decretis obedimus, annorūq̄ mille & qngentorū documenta à tot doctissimis sanctissimisque patribus accipimus, q̄modo scilicet nobis viuendū sit, qd oībus in decretis fidei, & si q̄ etiā appēdices decretorū illorū sint, tenendū ac sentiendū, non id
spiritu

spiritu sancto authore facimus, sed
temeritate ducti & ignorātia, quan-
doqdē in vos solos spiritus sanctus
effusus est. Quod utinā ita esset, non
in solos qdem, sed si spiritū sanctum
in vobis haberetis, qui idē amor &
charitas est, non tot pbris profectō
nos, nō tam grauibus acerbisq; ma-
ledictis fratres in Christo vestros
quotidiē insectaremini: Quid enim
à charitate & spiritu sancto est aliē-
nius? Quapropter, cum probrosos
libellos q̄tidie in vulgus spargitis,
cū inuidiosas cōciones de nobis ha-
betis, cum leges sanctissimas ea vna
de causa quod illę per Rom. Ponti-
fices inuentæ sunt, pmulgatæ, latæ,
libertati hominum inimicas voci-
feramini, num id ex Euangelio in-
stituti doctriq; facitis? At in eo di-
ctum est: Quicumq; dixerit fratri
suo fatue, reus est gehennæ. Et nos
tamen omnia hæc patiēter ferimus,
non contrā execramur, non maledi-
cīm⁹; nouim⁹. n. p̄cipuā in Chriānis
virtu-

virtutibus esse, animi humilitatem.
Sed ut omittamus cætera, quid sibi
ista tanta vestra curiositas, quid sol-
licitudo, tamq̃ assidua & tam acris
diligētia vult? Clamatis de loco su-
periore in omnibus populis, omnia
loca peruagaminī, singulos aditis,
appellatis, corrumpitis, componitis
scripta complurima, atq̃ ea in natio-
nes diffeminanda curatis, felle illa
referta, & inexpiabili odio: quod
quidem legentibus statim sese indi-
cat, nec facit æquis & prudentibus
hominibus fidem, vulgus tātum ad
iram & odium nostri inflāmat. Cui
etiam incitando & acrius commo-
uendo, falsas fabellas, & eas lugu-
bres, confingitis, eorum quos à no-
bis iniquè atq̃ iniuriōse dicatis fuis-
se damnatos: cum tamen illi & iure
optimo damnati, & à vestris potif-
simum patribus auisq̃ fuerint. Fuit
enim iudicium illud, in Germania
& per Germanos factum, cui vos
iudicio, falsa plurima affingitis. Sed
responde-

respondere quæso mihi, qui vos appellatis Evangelicos, num talia ista sunt ex charitate? Cur ergo scribit Paulus: Charitas tolerans est, charitas benigna est, non inuida, non temerè agit, non inflatur, non quærit quæ sua sunt, non incitatur, non accipit in partem malam, omnia contegit, omnia sustinet. Si vos nihil omnino horum quæ charitatis sunt, adhibetis aut agitis, etsi contraria omnia potius persequimini, an vos cum sustuleritis è vita charitatem, Evangelicos vos ritè potestis appellare? cum plus etiã in Evangelio charitati tribuatur, quàm in cœlestibus regionibus ipsi Soli, vt igitur, si quis è cœlo Solem deijceret, minime esset ipse cœlestis, sed cœlo potius infestus & inimicus: Sic vos, ablata ex Evangelio charitate contrarios Evangelio vos potius statuite. Quanquam maior etiã in his eorum est culpa, qui se Evangelicos eodem modo prædicantes, maiore quadam

quadam potentia præditi, Ecclesiarum bona corripuerunt. Illi enim vos summittunt, & vestro ministerio, vestrisque operis ad suam obtegendam iniquitatem, abutuntur, nempe intestino metu perterriti, qui iniqua perpetrantibus assiduus esse comes solet, ne si quando pax pristinaque religio locum & authoritatem suam recuperare cæperit: ipsi, amissa præda quam male pepererunt, cogantur ultro reddere suorum malefactorum rationem. Itaque permittent omnia & confundunt, istamque labem vitiatæ religionis, quam plurimos in populos contendunt propagare. Sic enim statuunt & iudicant, quò plures secum socios assensoresque habuerint, & quò plura fœdera cum similibus suis coierint: hoc altiore vallo, aduersus minas iuris atque legum, fore se munitos. Qui tamen nihil agunt. Etenim vos credite mihi, qui templa Deo dicata & consecrata diruistis, qui
agros

agros & possessiones Ecclesiasticas
retinetis, qui pacem & solatium fi-
delium mortuorum ad vestras in-
iustas cupiditates trāstulistis, etiam
si ab hominibus timendum vobis
non sit, vos Deū tamē vindicem nō
euitaturos. Ille vestris mentibus,
ille vestris animis scrupulos eos
immittet, vosq; angorib' ijs curisq;
extimulabit: vt non sit futurus vo-
bis, ad quiescendum locus. Nul-
lā enim hominum excubiā quicq;
valent aduersus Deum, nulla est
audacia, nulla animi firmitas, quæ
vbi vulneribus occultis conscien-
tiæ labefactata est, nō agitetur assi-
duis terroribus & sollicitudinibus
angebatur: Mala illa facinora, quæ
conscijs animis occurrunt, & sese il-
lis ostendunt formidolose & mina-
ci: tanq; faces quēdā furiarū ardētes
sunt, quibus exagitetur animus gra-
uiterq; perterreat. Et nunc qua vos
existimatione ac fama apud cunctas
nationes esse existimatis, cū pateat
omnibus

omnibus & planè perspicuum sit,
vos non religione, sed auaritia, vt
nouas quæreretis religiones, addu-
ctos fuisse? Quòd si illa delubra
& sacra loca ab indignis teneban-
tur (soletis enim causam hanc auari-
tiæ vestræ præ tendere) quæ nam in
eo fuit vestra iudicatio? Detulissetis
querelam ad legitimos iudices: in-
stitissetis vt corrigerentur, quod fuit
hominum & proborum & nobiliũ,
cum verò illorum possessiones vos
occupaueritis, & Deo dicata deno-
taq; bona, domum vestram auerterit-
tis, Quis non intelligat, vos non in-
dignitate possessorum ad expellen-
dos illos, sed amore prædæ compul-
sos fuisse? Qui tamen si expelli eij-
ciq; debuerunt, contra fas omnino
contraq; omnes leges, non tamen
bona illa ad vos, sed ad egenteis &
pauperes fuerunt deferenda, quorũ
in primis causa alendorũ Ecclesiam
diuitias possidet, quæ si minus in-
terdum suo officio fungitur, eorum
videlicet

videlicet culpa qui præsunt, non
ornamentis propterea suis spolian-
da, sed ad id præstandum quod de-
bet requirenda est. Sed ut (his omis-
sis) aliquando ad vos Príncipes po-
puliq; Germaniæ redeam, qui Deo
melius obtemperantes estis, qui
virtuti & gloriæ maiorum vestro-
rum in vera pietate & religione præ-
clare respondetis, doleo vehemen-
ter & moerore quodam animi pro
mea perpetua erga uos beneuolen-
tia uexor atq; cōficior: quod ista in-
uicta natio, quæ splendore quondā
suo ceterarum gentiū maculas elu-
ebat, nunc aliquot ipsa maculis
inuicta & infuscata est, non bono-
rum quidem culpa, sed eorum qui
nimis temere nimisq; licenter in
vestris regionibus, cōniuentibus
bonis impunè debachati sunt,
duoq; sunt præcipuè meditati atq;
conati: ut & religionis integritatē,
& sanctę Apostolicę sedis infringe-
rent auctoritatem. Ac Deus quidē,

H
cuius

cuius diuinam potestatem & sapi-
entiam effugere nemo potest, requi-
ret ab vnoquoq; tempore idoneo,
sua cuiusq; uitæ consilia atq; facta.
Sedes autem Apostolica à vestris
popularibus tam uehementer exagi-
tata, & in inuidiam adducta: ad uos
confugit Germani, uestramq; fidem
& memoriam suorum erga uos be-
neficiorum implorat. Quæ si loqui
per se posset, hæc profectò diceret:
Ego uos Germani, cum ab initio
Christiani nominis atq; generis, vi-
derem à vero Deo auersos, falsis ob-
sequi Dijs, & cultum illis uestrum
impendere, eamq; rem uobis exitio
& perpetuæ dānationi esse animad-
uerterem, maximam cœpi curam, ut
ad veritatem & ad salutem uos ipsi
reciperetis: Quo per Dei omnipo-
tentis gratiam, nostra assiduitate et
industria, munere perfecto, altera
nostra fuit cura, ut rationem uitæ
bene traducendæ in optimis mori-
bus & sanctis legib⁹ teneretis. Qui-
bus

bus dum estis obsecuti, uestra in pri-
mis laus, & Germanici nominis
gloria, inter omnes populos & na-
tiones floruit: Eadem ego deinde,
cum omnem meam spem stabilien-
dæ ornandæq; Christianæ Reip: in
uobis et in uirtute uestra reposuis-
sem, q potuit sūmus in terris haberi
honor, eum uobis potissimum ha-
bendum curauī, Romanicq; Imperij
potestatem, & præstantissimā ter-
renis in rebus auctoritatem, in
uestro genere locare & constituere
non dubitauī. Quo ex honore max-
imo atq; amplissimo plurimi dein-
de inter uos honores & dignitatum
grad⁹, orti & distributi sunt. Quid
amplius potui pro uobis efficere,
quàm feci: quæ & aditum uobis in
cælum, et orbis terræ principatum,
largita sum, complura præterea,
precedentibus sæculis, in uos à me
beneficia, & priuatim, & publicè,
profecta sunt, pro quibus profectio
non cōmerui, ut hæc tam mala gra-
tia mibi

tia mihi referretur. Nunc si quo-
rundam ex illis qui mihi præfue-
runt, uel incititia gubernandi, uel
etiam auaritia, aliquid aliquando
incommodi perpessi estis, quæ mea
fuit culpa: cur ego pro aliorum cri-
minibus atq; peccatis rea subijcior:
quæ semper eodem animo affecta
sum, cupiens ut rectè ubiq; & ordi-
ne omnia gerantur: atq; inprimis
uobis ut Germani cuncta ex me ho-
nesta & iucunda eueniant. Amore
.n. vestri iam diu sum correpta, inq;
augendis uobis & quàm maxime
ornandis, semper elaborauî. Quam
uoluntatem conseruo & seruatura
sum, quinimo illos ipsos, qui me
tam iracundè & tam crudeliter op-
pugnant, totq; mihi immeritæ in-
gerunt contumelias: & resipisce-
re cupio, & materno complecti
affectu animi sum parata. Illud
postremum Germani vos rogo,
& obtestor: ut si hominum iniuri-
as à nobis propulsare negligitis,
Dei

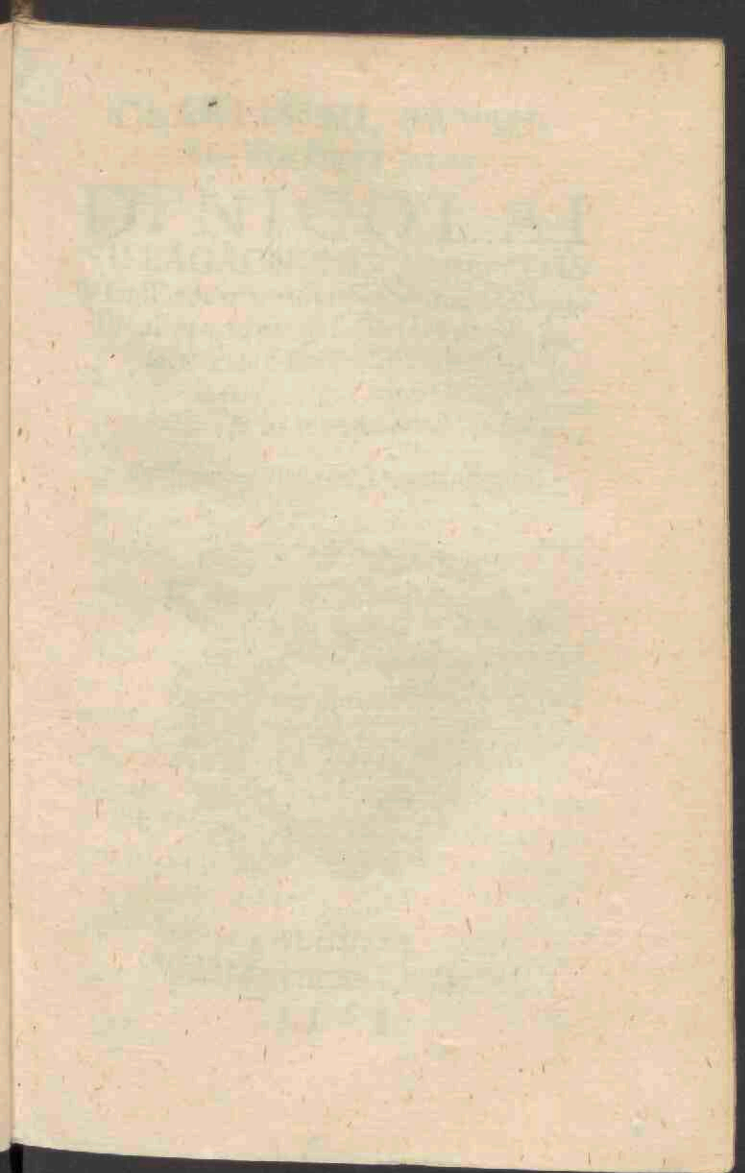
Dei saltem honorem, & veritatem
Christianæ fidei, è qua vna, vt ea à
maioribus tradita est, vestra depen-
det salus, stabilem & inuiolatam cu-
stodiendam curetis. Hæc inquam
Germani, si sancta Sedes Apostoli-
ca vobis loqueretur, & vobiscum
sic ageret, nonné ea diceret, quæ, si
æqui esse velletis, profectò compro-
baretis: verum ego neq; de virtute
ac integritate vestra Germani dubi-
to, & vos similes maiorum vestrorū
semper fore confido. Deum tantum
supplex oro, ac deprecor, vt qui &
dissentiūt à nobis & vñi noīs gloriæ
his dissensionibus officiunt, in vnū
cor nobiscum, & in Germanitatem
vnā copulentur. Quò cuncti vnā
coniuncti in eodem pacis & Christi
Domini Spiritu ac penè cōflati, de-
bitum Deo honorem, vnitatem
Catholicæ Ecclesiæ, Germanico ge-
neri suam gloriā, cunctis qui in
Christiano nomine censentur, con-

cordiam & tranquillitatem, diuina
ope redditam & restitutam gaudeamus.

Errata quæ propter festinationem
sunt cõmissa, hoc modo corri-
gi possunt. Numerus pri-
or indicat literam Al-
phabeti, posterior
lineam.

A. 2. linea 11. pro reperhenstonẽ, reprehensio-
nem. A. 3. linea 3. pro labescentem, labascentem.
A. 3. linea 11. pro facie, facile. A. 4. linea
13. pro scripti, scripto. Litera B. 3. linea 11.
lege uestra. Vltima pagina B. linea 8. in Eccle-
siam Catholicam. Litera C. uersa pagina, li-
nea 14. instituerent. C. 2. linea 24. na-
tura. C. 3. linea 13. pro autem, lege aut. C. 5.
pagina uersa, linea 6. pro ad, ad eò. C. 6. pagina
uersa, linea 16. pro & sine, lege, et sine. C. 7.
linea 8. pro suspicio, lege suspiro. Vltima C.
uersa pagina, linea 10. Legatis. Vltima pagina
B. linea penultima, obliuiscerentur. G. ult.
uersa pagina, linea 23. lege, Ecclesia.

1848

...

...